

LUNDS UNIVERSITET
Humanistiska och teologiska fakulteterna

Maktgalna häxor och hänsynslösa psykopater

En studie av de antagonistiska karaktärerna Circe och Warner

Emma Andersson

LUNDS UNIVERSITET | CENTRUM FÖR TEOLOGI OCH RELIGIONSVETENSKAP

TLVK10 Tros- och livsåskådningsvetenskap: Examensarbete för
kandidatexamen 15 hp

Handledare: Ann Heberlein

Examinator: Johanna Gustafsson-Lundberg

Termin: HT 2013

Abstract

This thesis is a study of two antagonistic characters: Circe from the Gemma Doyle trilogy by Libba Bray, and Warner from the dystopia about Juliette Ferrars by Tahereh Mafi. The two characters represent something new in young adult literature, since they, although they are both viewed as the villains of their stories, also have become very popular and loved by their readers. In this thesis I study Circe and Warner respectively as characters, to try to establish why they gain so much sympathy from the readers, in the quest of answering what that might say about the ethics of our time and how we view the concept of evil and evil deeds today. I also aspire to prove my hypothesis that sympathy for evil or morally ambiguous characters comes from the fact that we as readers can, and also feel the need to, identify ourselves with these characters rather than with the heroic ones since we have grown tired of never being good enough.

Keywords: Ann Heberlein, dystopia, ethics, evil, fantasy, Friedrich Nietzsche, good, Helen Andersson, identification, John Kekes, Libba Bray, literature, sympathy, Tahereh Mafi, Yvonne Leffler.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1. 1. Syfte och problemformulering	4
1. 1. 1. Hypotes	5
1. 2. Material	5
1. 2. 1. Böckerna	5
1. 2. 2. Läsarna	6
1. 3. Forskningsöversikt och teori	6
1. 3. 1. Kan litteratur fungera som ett etiskt exempel?	6
1. 3. 2. Vem är ond?	8
1. 3. 3. Monster	10
1. 3. 4. Makt, maktlöshet och rättfärdig hämnd	11
1. 3. 5. Sympati för den osympatiska	12
1. 3. 6. Identifikation	13
1. 4. Metod	15
1. 4. 1. Frågebatteri	15
2. Circe	17
2. 1. Trilogin om Gemma Doyle	17
2. 1. 1. Circe	17
2. 2. En maktgalen häxa... men är hon ond?	18
2. 2. 1. Hur det känns att få makten tagen ifrån sig	19
2. 2. 3. Ingenting är i sig gott eller ont	20
2. 2. 3. Ett monster?	22
2. 3. Varför känner läsare sympati för henne?	23
2. 3. 1. Miss Moore: Val och ansvar	23
2. 3. 2. Miss Moore/Circe: Tänk om ondskan inte finns?	24
2. 3. 3. Circe: Att leta i sina mörka skrymslen	24
2. 3. 4. Den Circe vi sympatiserar med	25
2. 4. Identifikation	26
3. 4. 1. Vi måste förlåta oss själva	26

3. Warner	28
3. 1. Trilogin om Juliette Ferrars	28
3. 1. 1. Warner	28
3. 2. En hänsynslös psykopat... men är han ond?	29
3. 2. 1. Att ingenting sörja	30
3. 2. 3. Kaoset omkring oss	32
3. 2. 3. Ett monster?	34
3. 3. Varför känner läsare sympati för honom?	35
3. 3. 1. En lögnare, galning och psykotisk mördare	35
3. 3. 2. Våra känslor gör oss svaga	36
3. 3. 3. Warner som människa	37
3. 3. 4. Den Warner vi sympatiserar med	38
3. 4. Identifikation?	39
3. 4. 1. Warners komplexitet	39
3. 4. 2. Warners kärlek till Juliette	40
4. Avslutning	42
4. 1. Diskussion	42
4. 1. 1. Ondska	42
4. 1. 2. Sympati	44
4. 1. 3. Identifikation	45
4. 2. Slutsatser	45
4. 2. 1. Varför fattar vi sympati för osympatiska eller rentav onda fiktiva karaktärer?	45
4. 3. Avslutning	47
5. Litteraturförteckning	48

1. Inledning

I've read SHATTER ME and I don't know what's wrong with me. I think I like Warner, even though he's really, really terrible. Am I a horrible person?¹

Citatet ovan är hämtat från den amerikanska författarinnan Tahereh Mafis hemsida och berör den nittonårige antagonisten Warner i författarinnans framtidsdystopiska planerade trilogi. Frågan reflekterar något av en trend inom modern populärkultur. En trend där läsaren ställs inför fiktiva karaktärer som begår fruktansvärda handlingar, men samtidigt är någon de hejar på och känner sympati för. Vad beror detta på?

Det var ju meningen att vi skulle heja på hjältarna. Rysa över skurkarna. Hurra när de blir besegrade. Känna oss tacksamma över att vi inte är som de. Identifiera oss med hjältarna, tänka att vi hade gjort detsamma.

Fast någonting har hänt. Kanske skedde det när tv-serien *Sopranos* kom ut. Serien som skildrade protagonistens karriär inom maffian, där han bland annat mördade människor, samtidigt som han senare gick hem för att ta hand om vanliga familjeintriger. Kanske skedde det i och med George R. R. Martins populära fantasysvit, *A Song of Fire and Ice*, i vilken inga onda eller goda sidor står att finna. Där vandrar varenda karaktär runt med en egen agenda, och det går aldrig att lita på någon. Alla är beredda att göra både ont och gott, av olika anledningar.

Oavsett vad som var startskottet, har det den senaste tiden skett en explosion av liknande böcker, filmer och tv-serier. Berättelser där moraliskt tvivelaktiga eller rentav onda karaktärer haft en bärande roll, eller rentav varit protagonister. Exempel på dessa är kanske framför allt tv-serier som *Dexter*, *Game of Thrones* och *Breaking Bad* – publiksuccéer som följts av miljontals tittare världen över.

Men vad är det som har gjort dessa serier och böcker så populära?

I denna uppsats kommer jag att undersöka två av dessa osympatiska och kanske rentav onda karaktärer som har vunnit stor sympati bland sina fans över hela världen.

1. 1. Syfte och problemformulering

Då samtidskulturen på många sätt reflekterar den tid vi lever i och ofta är en kommentar eller till och med en plattform för en slags inofficiell diskussion om problem eller företeelser omkring oss, är mitt syfte med den här uppsatsen att undersöka på vilket sätt mitt material

¹ Frequently Asked Questions u.å.

speglar den syn på ondska, samt ondskefulla människor och handlingar som verkar dominera idag. Jag kommer att göra detta utifrån följande problemformulering: **Varför fattar vi sympati för osympatiska eller rentav onda fiktiva karaktärer?**

1. 1. 1. Hypotes

Min hypotes är att vi som läsare sympatiserar med karaktärer som vi identifierar oss med. Jag tror att anledningen till att vi sympatiserar med osympatiska karaktärer är för att vi har tröttnat på ideal vi aldrig kan nå upp till. Vi behöver se mer av de som bryter mönstren och får lov att göra det där dumma som vi ibland önskar att vi också kunde göra. Jag tror även att gränserna mellan rätt och fel, ont och gott, håller på att bli allt mer flytande. Kanske är saker och ting inte lika självklara för oss idag.

1. 2. Material

I min undersökning och analys av ovanstående fråga kommer jag att använda mig av ett empiriskt material som är delat i två: dels kommer jag att titta närmare på två antagonister från två olika ungdomsboksserier, dels kommer jag att titta på de reaktioner som har uppstått kring dessa karaktärer på bland annat fansajter och liknande. En utförligare presentation av materialet följer nedan.

1. 2. 1. Böckerna

Den första delen av mitt empiriska material består av att jag kommer att titta närmare på två antagonistiska karaktärer från två amerikanska ungdomsboksserier.

Den första karaktären, Circe, är hämtad från den amerikanska författarinnan Libba Brays historiska fantasytrilogi om sextonåriga Gemma Doyle. Trilogin består av böckerna *Ögat över månskäran*, *Upprorsänglar* och *Långtans rike*, och utspelar sig främst på en flickskola utanför London, i 1800-talets viktorianska England. Circe är protagonisten Gemmas älskade lärarinna, men visar sig även vara den ondskefulla ansiktslösa antagonisten som måste besegras.

Den andra karaktären, Warner, är hämtad från den amerikanska författarinnan Tahereh Mafis dystopi om sjuttonåriga Juliette Ferrars. Serien är en trilogi, varav två av tre böcker hittills har utkommit: *Rör mig inte!* och *Rädda mig inte!*. Det har även släppts en så kallad mellanbok, berättad från Warners eget perspektiv: *Falla sönder*. Att serien inte är färdigberättad anser jag dock inte vara något problem i och med att det inte är handlingen eller dess slut som spelar roll,

utan snarare det faktum att läsarna reagerar som de gör på den Warner vi hittills har sett, samt att deras reaktioner redan har uppstått, trots att vi ännu inte har hela bilden framför oss.

Mafis dystopi utspelar sig i ett nära framtida USA där världen har tagits över av organisationen Återetablissemang. Warner är antagonisten som befriar protagonisten Juliette från hennes vistelse på ett mentalsjukhus, med avsikt att använda henne som ett vapen.

Både Circe och Warner är karaktärer som utför fruktansvärda handlingar – varav att offra unga flickors själar och liv till ett monster, respektive hänga upp en ung man i krokar för att låta honom förblöda på ett slakthus, är bland deras värsta brott – men som trots allt vinner läsarnas sympati.

1. 1. 2. Läsarna

Den andra delen av mitt empiriska material består av de reaktioner jag har samlat in från fansidor på Facebook, bokbloggsrecensioner på både svenska och engelska, författarnas hemsidor, samt recensioner, kommentarer och samlingar av favoritcitater på den välkända boksidan Goodreads.

Läsarna blir därmed de röster som hörs genom dessa olika medier, och som förmedlar den sympati jag även själv har upplevt för de ovan nämnda karaktärerna.

1. 3. Forskningsöversikt och teori

I min uppsats har jag valt att bland annat använda mig av ett skönlitterärt material för att kunna analysera den sympati som har uppstått kring ovan nämnda karaktärer. Genom denna undersökning hoppas jag på att kunna närma mig frågan om vad det kan säga oss om vår moral och de etiska värderingar vi har idag.

Att låta litteratur och etik samverka är dock långt ifrån en ny tanke. I min undersökning och analys kommer jag därför att använda mig av ett par särskilt utvalda teorier kring främst två olika kategorier: ondska och identifikation. Dessa kommer även att blandas med bland annat Martha C. Nussbaums teori om kärleken till romaner och dess karaktärer, samt Helen Anderssons tankar om monster.

1. 3. 1. Kan litteratur fungera som ett etiskt exempel?

I den första delen av sin avhandling *Det etiska projektet och det estetiska: Tvärvetenskapliga perspektiv på Lars Ahlins författarskap*, skriver etikern Helen Andersson om skillnaderna mellan etik och litteraturvetenskap, samt hur dessa två kan samverka för att främja varandra. Som vetenskaper sysslar etiken och litteraturvetenskapen med helt olika fenomen. Verklighet

och fiktion. Litteraturen kan enbart beskriva verkligheten och därmed endast fungera som exempel på ett "liv" för etiken att reflektera kring. Andersson argumenterar dock för fiktionens vikt när vi studerar och försöker förstå vår verklighet, och pekar på hur den kan användas som en plattform för iscensättandet av situationer där de etiska frågorna blir "möjliga att iaktta och reflektera över, debattera och söka lösningar till".²

Andersson ställer sig frågan om huruvida litteraturen verkligen kan studeras av någon som söker svar på etiska frågor – om man verkligen kan säga att litteraturen har etiska dimensioner och på så sätt kan vara ett underlag för etisk reflektion. I sin jakt på svaret hänvisar hon till Hilary Putnam, som forskat kring ifall skönlitteratur kan ge kunskap. Putnam argumenterar för att det är en skillnad mellan praktiskt och vetenskapligt vetande, samt att det förstnämnda snarare är vad som diskuteras inom etiken. Detta då såväl rationellt tänkande som vår förmåga till känslighet och inlevelse är en förutsättning för den moraliska argumentationen. Just detta, menar Putnam, är även något som romanen kan bidra med. Andersson förklarar det så här: "Fiktionen, särskilt romanen, kan bidra till att utveckla vår förmåga att återskapa moraliska valsituationer på ett levande sätt". Romaner hjälper oss med andra ord att utveckla vår inlevelse- och föreställningsförmåga, vilket är essentiellt för det moraliska tänkandet.³

Vidare menar Helen Andersson att vi i läsningen av en roman är närvarande i allt som händer på så sätt att vi inser att "[d]en enda skillnaden mellan dem och mig är att de är där och det är inte jag".

På detta sätt försätter romanen oss i situationer som påminner oss om de vi möter i vårt eget liv, vilket ger oss en möjlighet att reflektera över hur vi själva skulle reagera i liknande situationer. Andersson påpekar dock att det faktum att läsaren både träder in i romanens värld, samt är dömd till att stanna utanför, gör att vi samtidigt befrias från de faktorer som i verkliga livet skulle kunna försvåra våra moraliska beslut. Andersson menar att fiktionens förmåga att öva upp läsarens empatiska förmåga, även väcker förmågan till att förstå och vilja förstå. Hon hänvisar till Immanuel Kant, som hävdade att fantasin gör det möjligt för oss att se bortom "den bokstavliga sanningens begränsningar". För honom är sanning och förståelse två helt olika saker.⁴

Andersson argumenterar för fantasins vikt, i det att den gör det möjligt för läsaren att engagera sig i och fundera kring den fiktiva världens skeenden på sätt som troligen hade varit både omöjliga och olämpliga ifall de hade varit verkliga. Dock poängterar hon att det avstånd

² Andersson 1998, s. 21.

³ Andersson 1998, s. 22-23.

⁴ Andersson 1998, s. 34-35.

som finns mellan läsaren och fiktionen – det faktum att de inte existerar i samma värld – även innebär att läsaren ges en möjlighet att reagera annorlunda inför en händelse än vad hon eventuellt hade gjort om detsamma inträffat i verkligheten.⁵ Med andra ord tycks Andersson öppna upp för möjligheten till att acceptera någonting i en fiktiv värld som kanske inte hade accepterats i en verklig värld med de moraliska värderingar som vi faktiskt har valt att leva efter.

Ytterligare en som har forskat kring etik och litteratur är filosofen och Aristoteles-forskaren Martha C. Nussbaum. Hon har skrivit flera böcker om förhållandet mellan de båda vetenskaperna, och i essäsamlingen *Love's Knowledge: Essays on Philosophy and Literature* diskuterar hon bland annat den aristoteliska tanken om lärande. För att lära oss att agera moraliskt samt förstå vår omvärld, behöver vi öva oss i att varsebli och ge respons på den. Denna förmåga att läsa situationer, välja ut vad som är viktigt, att kunna bedöma hur vi ska reagera och agera, är något som romanläsande kan öva oss på. Nussbaum hänvisar till författaren Henry James, som menade att romaner kan lära människor om livet, på så sätt att läsarna i romanen möter karaktärer och tankegångar som kan sätta igång liknande processer hos dem och ge dem insikter.

Den aristoteliskt dygdetiska traditionen betonar starkt vikten av nära vänskapsband eller kärlek för att bli bra på varseblivning, eftersom nya aspekter av världen kan visa sig om man lär sig att lita på samt engagera sig i andra människors liv och val. Henry James argumenterar för att det är på precis samma sätt i relationen mellan romanen och dess läsare. När vi läser en roman blir både karaktärerna i texten, samt texten i sig själv, våra vänner. Detta då vi för ett ögonblick får se världen genom deras ögon. Nussbaum slår dessutom fast att relationen till romaner är lika viktig som relationen till vår omvärld i det att vi lär oss just vad det innebär att känna sympati.⁶

1. 3. 2. Vem är ond?

Begreppet ondska, vad det innebär och hur man ska definiera det, samt vem som egentligen kan betraktas som ond, är frågor som diskuteras än idag och som ännu inte tycks ha fått något specifikt svar. Detta blir tydligt inte minst i Ann Heberleins populärvetenskapliga bok *En liten bok om ondska* där hon systematiskt redogör för en mängd olika teorier, idéer och definitioner av och om ondska och onda människor. Är det en människas handlingar som avgör? Är det hennes intentioner? Är ondska att bryta mot universella lagar, som filosofen Immanuel Kant

⁵ Andersson 1998, s. 36.

⁶ Nussbaum 1990, s. 44.

menade? Eller handlar ondska om en ond vilja, en vilja och njutning inför det onda, något som Heberlein själv menar?⁷

De teorier som finns om ondska är vanligen uppdelade i två huvudsakliga kategorier: karaktärsbaserad ondska och handlingsbaserad ondska. Antingen *är* en människa ond, eller också är ondska någonting hon *gör*.⁸ Om en människa *är* ond, menar Heberlein, liksom ovan nämnt, att hon inte enbart handlar ont, utan att hon *vill* utföra det onda. Det rör sig med andra ord om en inneboende ondskefull intention.⁹

Dessa onda människor, vars ondska är en del av deras karaktär, anser Heberlein dock vara väldigt ovanliga. Hon citerar flera gånger Primo Levi, som menade att även då det finns monster, så är det de vanliga människorna vi borde vara rädda för. De flesta handlingar som får onda konsekvenser utförs nämligen av människor som handlar ont av förklarliga eller rationella skäl. Då inte sagt att ett begripligt motiv är detsamma som en ursäkt. En ond handling är en ond handling oavsett intentionen.¹⁰

För den amerikanske filosofen John Kekes är allting relativt enkelt. Åtminstone i boken *Facing Evil*, där han lägger fram en teori om att en ond människa helt enkelt är en människa som styrs av sina laster. Dessa laster är specifikt just tre stycken: en känsla av otillräcklighet, egoism och illvilja. Lasterna styr sedan omedvetet den onda människan och får henne att göra dåliga val, vilka resulterar i onda handlingar. Människan väljer med andra ord inte själv hur hon vill vara, utan formas mer eller mindre omedvetet av det faktum att hon inte tänker efter utan låter sin vana styra hur hon ska agera.¹¹

Om detta tycks vilja visa på ondskan som någonting nästan vardagligt och mänskligt, gick den tyske filosofen Friedrich Nietzsche ett steg längre. Han menade att det inte finns någonting som kan kallas gott eller ont. I sin bok *Tragedins födelse* hävdar han att mänskligheten står mitt i en grundläggande konflikt mellan dionysiska och apolloniska krafter. Den dionysiska kraften är mörk, kaotisk, primitiv och irrationell, medan den apolloniska kraften är människans önskan om att försöka kontrollera den mörka kraften. Enligt Nietzsche är dessa konkurrerande krafter ständigt närvarande i varje människas liv, men just den dionysiska är starkare. Detta då den förknippas med naturen, som den mänskliga civilisationen aldrig riktigt klarar av att tämja. Dessutom anser Nietzsche att den dionysiska kraften även står för människans kreativitet, och därmed vår möjlighet till att göra oss själva lyckliga. Det bästa vi kan göra är alltså att acceptera

⁷ Heberlein 2001, s. 120.

⁸ Heberlein 2001, s. 113.

⁹ Heberlein 2001, s. 119.

¹⁰ Heberlein 2001, s. 136.

¹¹ Kekes 1990, s. 118-119.

att vi domineras av den dionysiska kraften, att den gör oss till en del av naturen, och låta kreativiteten flöda. Det verkar dock inte bekymra Nietzsche att vi i processen även skulle släppa lös den grymma del av oss själva som vill bejaka just mörker och destruktivitet.¹²

1. 3. 3. Monster

Många onda människor och karaktärer blir ofta både kallade och sedda som monster. I populärkulturella berättelser är monstret protagonistens motståndare – och den karaktär vi vanligtvis aldrig känner någon sympati för. I sin mer traditionella form förekommer monstret för det mesta i skräckberättelser, men återfinns även i de traditionella sagorna och därmed i den moderna fantasy-genren. Fast ett monster kan även vara just en människa, eller kanske rentav den onda sidan av oss själva.

I antologin *Film och religion: Livstolkning på vita duken* skriver Helen Andersson om just monster, de olika skepnader de uppträder i, hur monstret har förändrats från Frankensteins traditionella monster till exempelvis psykopatiska mördare (såsom Norman Bates i *Psycho* eller Hannibal Lecter i *När lammen tystnar*) och den roll de spelar i sina respektive berättelser.

Andersson menar att monstren är så kallade gränsvarelser, och att deras uppgift är att vara grindvakter på gränsen mellan våra normer och förbud, och brytandet av dem. Som grindvakter har monstren två olika funktioner: antingen varnar de oss och hjälper till att upprätthålla ordningen, eller också väljer de att öppna grinden för oss. Andersson kallar dessa två typer för det repressiva monstret och det emancipatoriska monstret.

Andersson argumenterar för att monstret ofta finns till som någonting för huvudkaraktären att definiera sig själv emot, och att det monster som har chansen att vinna sin publiks sympati är det monster som respekterar gränserna. De kan vara rebelliska och revolutionära, utmana system och testa gränser, men deras funktion är trots det oftast repressiv. Med Anderssons ord: de är till för att ”göra den normale normal”.

Den allra viktigaste frågan att ställa i mötet med ett monster, menar Andersson dock är varför vi valde att skapa dem. För oavsett vilken funktion de fyller, visar de oss samtidigt både hur vi uppfattar och missuppfattar vår omvärld. De tvingar oss att konfronteras med det outhärdliga, och utmanar oss att omvärdera våra antaganden och idéer om oss själva och allt som pågår omkring oss.¹³

¹² Nietzsche 2000. Hela boken handlar mer eller mindre om dessa motsättningar i relation till konsten, men se särskilt s. 22-25, 33, 45, 52-53, 56, 71 och 80.

¹³ Andersson 2005, s. 261-262.

1. 3. 4. Makt, maktlöshet och rättfärdig hämnd

Är onda människor offer för ogenomtänkta handlingar? Har de släppt in den naturliga destruktiva delen av sig själva? Eller är de bara monster?

I *En liten bok om ondska* menar Ann Heberlein att ondska många gånger kan vara ett resultat av maktlöshet. Att våld utövas av de som ser det som det enda sättet att påverka det egna livet eller ta kontroll över det okontrollerbara.¹⁴

Att ”[v]åld är den maktlöses språk”, återkommer hos många refererade filosofer genom boken, och Heberlein använder sig själv av ett litterärt exempel för att illustrera hur maktlöshet kan resultera i ondska.

I Fjodor Dostojevskijs välkända roman *Brott och straff* möter läsaren karaktären Katarina Marmeladova. Hon beskrivs som fruktansvärt elak och våldsam, särskilt mot sina egna barn och sin makes dotter från ett tidigare äktenskap, Sonja. Heberlein pekar på Katarinas hjälplöshet – hon är sjuk, fattig och när maken dör blir hon både hemlös och ensam med barnen. Oavsett vad hon gör, kan hon inte påverka sin egen situation. Hon är maktlös, hjälplös, och utlämnad till andra människors välvilja. Den enda situation där hon känner att hon ännu har makt, är över barnen. Är inte då hennes grymma handlingar förståeliga?¹⁵

Etnologen Bengt af Klintberg har i antologin *Contemporary Legend: A Reader* skrivit om hämnd i moderna sägner. Han menar att anledningen till att temat hämnd är så vanligt i just moderna sägner, beror på att det handlar om maktlösa människor som slår tillbaka, och i och med hämnden tar tillbaka eller uppnår den makt de blivit fråntagna eller saknat.¹⁶

Att hämnden skulle kunna vara en drivkraft för den maktlöse är även någonting som Heberlein diskuterar. Dock visar hon på att hämnden kan vara mer än enbart en vilja att vinna tillbaka förlorad makt. Att vilja hämnas kan ha lika mycket att göra med den egna självrespekten, och hon hänvisar till flera filosofer som ansett att hämndbegäret är en naturlig reaktion på orättvisor. Framför allt hänvisar hon till filosofen Charles K.B. Barton, som menar att hämndgirighet är en så kallad moralisk känsla, ”begreppsligt [knuten] till orättvisor”. För honom är hämnd någonting legitimt, då det visar på människans önskan och strävan efter rättvisa.¹⁷ Tvärt emot exempelvis Friedrich Nietzsche, som sägs ha varit känd för sitt motstånd mot hämnd eftersom enbart svaga individer utkräver det,¹⁸ visar Heberlein på ett annorlunda

¹⁴ Heberlein 2001, s. 46.

¹⁵ Heberlein 2001, s. 47.

¹⁶ af Klintberg 1996, s. 262-263.

¹⁷ Heberlein 2001, s. 204.

¹⁸ Heberlein 2001, s. 201.

sätt att se hämnden. De som hämnas är inte de svaga, utan snarare de som känner sitt eget värde, sin värdighet och sina rättigheter.¹⁹

Just denna naturliga rättfärdigade hämnd förekommer ofta i sammanhang där kvinnor är de hämnande. Till skillnad från onda män, som oftare framställs som drivna av en önskan att plåga, beskrivs kvinnliga förövare som offer som velat hämnas. Som Heberlein beskriver det: ”våldet och dödandet är inte målet i sig utan bara ett medel till målet att, genom hämnden, skipa rättvisa”.²⁰ Kvinnlig hämnd anses därmed snarare som rättfärdig, ett sätt att överleva, än någonting primitivt och fel.²¹

1. 3. 5. Sympati för den osympatiske

I avsnittet om etik och litteratur, nämndes Martha C. Nussbaums syn på romaner och romankaraktärer som likvärdiga med de vänner som krävs för att en människa ska lära sig de aristoteliska dygderna. Det är därmed viktigt att omge sig med den rätta sortens vänner. Dock medger Nussbaum att relationen mellan läsare och roman/romankaraktär kan bli så stark att vi av kärlek till dem till och med kan ledas utanför vår egen gräns för moraliskt fördömande. Som ett exempel på detta tar hon karaktären James Steerforth från Charles Dickens roman *David Copperfield* – en karaktär som både Nussbaum och hennes dotter förälskade sig i under läsningen, trots Steerforths egoistiska sätt och moraliskt tvivelaktiga karaktär.²²

I essän ”Steerforth’s Arm: Love and the Moral Point of View” berättar hon om hur hennes fjortonåriga dotter läste Dickens roman och med en gång föll för titelkaraktären Davids vän, James Steerforth. Nussbaum, som själv hade läst romanen några år tidigare, var inte alltför nöjd över dotterns val av favoritkaraktär, då hon mindes Steerforth som en ytterst omoralisk person (och kanske därmed inte den ”vän” hon önskade åt sin dotter). För att kunna argumentera med dottern bestämde hon sig för att läsa om boken – och blev själv förälskad i karaktären.²³ Hon bestämde sig för att undersöka vad det är med Steerforth som gör att man som läsare tycker så mycket om honom, trots det faktum att han är både egoistisk och agerar omoraliskt.

Nussbaums svar är kärlek, och hon argumenterar starkt för den kärlek som hon menar finns mellan titelkaraktären David och Steerforth. Just Davids kärlek och det faktum att David kan älska sin vän trots hans brister, är även vad som får läsaren att älska honom.²⁴ Hon pekar även

¹⁹ Heberlein 2001, s. 204-205.

²⁰ Heberlein 2001, s. 227.

²¹ Heberlein 2001, s. 197.

²² Nussbaum 1990, s. 44.

²³ Nussbaum 1990, s. 335.

²⁴ Nussbaum 1990, s. 347 och framåt. I hela analysen är relationen mellan David och Steerforth (som Nussbaum beskriver som såväl romantisk och erotisk som en relation mellan bröder eller mellan far och son) i centrum och

på författarens makt att ändra på regler i den egna romanen, samt att Dickens i och med Steerforth har skapat en kärlek som ligger bortom det moraliska.²⁵ Faktum är att Nussbaum till och med menar att det finns en alldeles egen form av moral i det att vi som läsare är villiga att älska Steerforth utan att döma honom.²⁶

Dessutom är det väldigt spännande när hon tar upp den slitning David känner mellan sin kärlek Agnes och vännen Steerforth. För genom att vara en blandning mellan dem båda uppnår han just den mänskliga fullständighet som de båda andra misslyckas med.²⁷

1. 3. 6. Identifikation

Nussbaum menar att nyckeln till ett starkt engagemang för en fiktiv karaktär ligger i den kärlek som läsaren får för karaktären. Litteraturvetaren Yvonne Leffler menar att det snarare handlar om identifikation.

I sin bok *Skräck som fiktion och underhållning* menar hon att identifikation bygger på att karaktärerna besitter de egenskaper vi önskar se hos dem. De ska både vara det ideal vi strävar efter att vara som, och vara precis som oss, så att vi kan känna igen oss själva i dem. Leffler poängterar dock att vi föredrar att identifiera oss med någon som är bättre än vi, än någon som är precis som vi själva är.²⁸

Dessutom är det enligt Leffler en förutsättning att den karaktär vi identifierar oss med är någon vi upplever som positiv, någon som reagerar och beter sig som vi förväntar oss, vilket ”motsvarar det förväntade normsystemet eller läsarens eller åskådarens idealiserade jaguppfattning”. Karaktären får inte ha egenskaper som skapar avståndstagande, vilket i skräcksammanhang innebär att den inte bör, likt monstret, väcka avsky eller skräck. Vidare är det även viktigt att vi inte är lika nyfikna och fascinerade av vårt identifikationsobjekt som vi är av monstret. Detta då Leffler menar att det distraherar vårt känslomässiga engagemang i karaktären.

Leffler anser, likt Nussbaum antyder, att perspektivet är väldigt viktigt. Oftast är det just beroende på vems perspektiv vi får ta del av i berättelsen, som vi bestämmer vem vi kan identifiera oss med och vem vi tar avstånd ifrån.²⁹ Leffler påpekar att detta är anledningen till att vi som läsare oftast tar parti för huvudpersonen, eftersom vi följer berättelsen och dess

Nussbaum återkommer hela tiden till det faktum att David älskar Steerforth, vilket på så sätt även driver läsaren till att göra det.

²⁵ Nussbaum 1990, s. 357-358.

²⁶ Nussbaum 1990, s. 359.

²⁷ Nussbaum 1990, s. 361.

²⁸ Leffler 2001, s. 58.

²⁹ Leffler 2001, s. 59.

händelser genom den karaktärens ögon. Fast det innebär även att vi måste vara medvetna om att alla upplevelser "[tolkas] av det upplevande jaget och därmed [färgas] av karaktärens kognitiva och känslomässiga förutsättningar".³⁰

När jag var sju år läste jag Disneys "Askungen". Berättelsen oroade mig, eftersom jag inte alls identifierade mig med den söta, väna Askungen. Istället hörde jag ekon av mig själv i de modersbundna, avundsjuka, egoistiska och stornästa styvsystrarna. [...] Det som var allra mest förvirrande var, att jag på en sjuårings känslomässigt genomkloka, men samtidigt helt oformulerade vis, förstod att jag identifierade mig med fel person.³¹

I förordet till sin serieberättelse *Askungens system* skriver författaren och serietecknaren Joanna Rubin Dranger om svårigheten med att identifiera sig med den goda karaktären Askungen i Disneys version av bröderna Grimms klassiska saga. Hur hon snarare kände igen sig i styvsystrarna, som tillsammans med styvmodern utgör berättelsens antagonister. Att hon inte kunde förstå en Askungen som aldrig verkade drömma om hämnd mot sina plågoandar, eller ens kunde klaga över sin orättvisa situation. Som bara stod där, såg vacker ut och var så där perfekt på alla de vis som knappast någon verklig människa kan vara.³²

Här går Dranger rakt emot Lefflers teori om att vårt identifikationsobjekt ska vara någon som är bättre än oss själva och som vi kan sträva efter att vara som. Om man ser till just serien *Askungens system*, eller för den delen den nyillustrerade versionen av *Askungen* i samma bok, försöker Dranger peka på den snedvridna och ouppnåeligt perfekta bild som unga kvinnor konfronteras med idag. Hennes syfte är nog i första hand att föra en feministisk agenda, men hennes tankar kring identifikation är spännande även på många andra sätt. Kanske har vi tröttnat på att försöka leva upp till en perfekt bild av ett ideal vi aldrig kommer att komma i närheten av? Kanske vill vi att någon karaktär ska vara som vi – splittrade och långt ifrån perfekta, men med någonting där ändå?

Bengt af Klintberg, som skrivit om hämnd, är inne på ett liknande spår. Han menar att hämndgenrens popularitet bland läsarna beror just på att den ger uttryck för just de känslor som vanliga människor har behov av att känna ibland. Trots att de flesta av oss inte skulle gå med på att någon tar lagen i egna händer och utkräver en blodig hämnd på de som har gjort oss illa, kan vi ändå inte sluta känna sympati för dem eftersom de gör det som vi själva vet att vi inte får eller kan, men ibland drömmer om att göra.³³ Detta går även Ann Heberlein vidare med i

³⁰ Leffler 2001, s. 60.

³¹ Dranger 2006, förord.

³² Dranger 2006, förord.

³³ af Klintberg 1996, s. 265.

En liten bok om ondskan, där hon diskuterar den så kallade Rödebymannen som gick ut och sköt mot sonens mobbare, varav en av dessa pojkar dog. Hon beskriver hur många kände sympati för mannen snarare än den dödade pojken, och funderar över ifall det kan bero på att de kunde leva sig in i mannens desperation.³⁴ Just det exemplet är väldigt starkt och laddat, särskilt då det faktiskt pekar på att det går att känna sympati för en man som just dödat ett barn.

1. 4. Metod

Jag kommer att undersöka mitt empiriska material genom litteraturstudier och genom att ställa olika frågor relaterade till min problemformulering till detta material. Jag kommer även att applicera några av ovan presenterade teorier, särskilt John Kekes, Friedrich Nietzsche, Helen Andersson, Ann Heberlein och Yvonne Leffler, på materialet för att sedan analysera det.

1. 4. 1. Frågebatteri

För att kunna närma mig de två karaktärerna kommer jag att inleda med en kort introduktion till deras respektive berättelser, samt till karaktärerna själva, medan jag sedan tänker låta mer av deras bakgrundshistorier och nuvarande situationer framkomma allteftersom. Vad fick karaktärerna att bli som de blev? Kan vi finna trasiga uppväxter eller annat som kan bidra till sympatin? Hur är och beter sig karaktären under berättelsens gång? Hur uppfattas karaktären av de andra karaktärerna?

Jag kommer även att undersöka om det verkligen går att se dessa karaktärer som onda.

I min undersökning och analys av fansens reaktioner och tankar kring karaktärerna, har jag valt att använda mig av ett frågebatteri för att försöka ringa in vad det är som får dem att känna sympati. Jag vill ringa in exakt *vad* det är som uppskattas av fansen, och *varför*. Har de exempelvis något karaktärsdrag som gör dem möjliga att förlåta? Hur ser deras relationer ut till berättelsens övriga karaktärer? Hur stor roll spelar karaktärens relation till huvudpersonen?

I de flesta bra böcker genomgår majoriteten av karaktärerna en utveckling som förändrar dem som personer, både på gott och ont. Har mina två utvalda karaktärer genomgått någon form av utveckling eller förändring? Om de har gjort det, har uppfattningen om dem från fansens sida ändrats? Har karaktären gått från att vara impopulär till populär eller tvärtom? Eller har den hela tiden varit omtyckt, oavsett beteende? Intressant är även huruvida karaktären är omtyckt *trots* sina ”onda” sidor eller kanske till och med *på grund* av dem. Är det med andra ord karaktärens ondskan eller godhet som lockar?

³⁴ Heberlein 2011, s. 203.

Sist men inte minst så har jag valt att analysera en kvinnlig karaktär och en manlig. Går det att se någon skillnad i vad det är med dessa karaktärer som uppskattas, utifrån deras respektive kön?

2. Circe

Den första karaktären som har vunnit läsarnas sympati är antagonisten Circe från fantasytrilogin om Gemma Doyle. I detta kapitel kommer jag att presentera Circe och hennes kontext närmare, diskutera om hennes handlingar och intentioner gör henne till ond karaktär, samt varför läsarna har fattat sådan sympati för henne. Jag kommer även att avsluta kapitlet med en diskussion kring huruvida Circe är en karaktär man som läsare kan identifiera sig med.

2. 1. Trilogin om Gemma Doyle

Circe är antagonisten i den avslutade trilogin om Gemma Doyle, skriven av den amerikanska författarinnan Libba Bray. Liksom tidigare nämnt består trilogin av böckerna *Ögat över månskäran*, *Upprorsänglar* och *Längtans rike*, och är en fantasyberättelse som utspelar sig i det viktorianska 1800-talets England.

Här går sextonåriga Gemma Doyle på internatskolan Spence och lär sig alla de viktiga saker en ung kvinna måste lära sig för att kunna attrahera en rik man och bli en god hustru och mor. Tillsammans med sina vänner drömmer Gemma om att slå sig fri och få en chans att bestämma över sitt eget liv, något som uppmuntras av hennes favoritlärarinna, Miss Moore. Allting förändras dock när Gemma inser att hon besitter kraften att träda in i en annan värld, rikena. Där kan hon och hennes vänner ta del av trolldom som ger dem just den makt de saknar i sina verkliga liv. Fast trolldomen och vägen in till rikena eftersöks av många, och Spence är inte vilken flickskola som helst. Det var en gång hemvist för en hemlig organisation av kvinnor, Orden, som lärde upp unga flickor till prästinnor i rikena, skyddade av en hemlig organisation av män, Rakshana.

En av dessa unga flickor har nu vuxit upp till att bli den ondskefulla Circe – som bär skulden till Gemmas mammas död och vars svek splittrade Orden – och hon är beredd att göra vad som helst för att ta makten för sig själv.

2. 1. 1. Circe

Det sätt på vilket vi som läsare blir presenterade för Circe är både väldigt intressant och komplext. Samtidigt som Gemma i sin mors dagbok tar del av den flicka Circe en gång var (Sarah Rees-Toome, en flicka med drömmen om att kunna styra och bestämma över sitt eget liv – inte helt olik Gemma själv, eller hennes vänner), lär hon genom möten med sin döda mor i rikena känna det monster Circe har blivit på grund av sin makthunger. Parallellt med detta

följer vi även Gemmas relation till Circes alter ego Miss Moore, men inte förrän i slutet på andra boken får vi veta att de båda hela tiden har varit en och samma person.

Medan Circe genom den första och andra boken är något av en abstrakt antagonist som verkar genom spårare och lönnmördare – skuggor och väsen som hon har bundit till sig från rikena – är Miss Moore en karaktär som både Gemma och vi som läsare får lära känna. Som Miss Moore framstår Circe som en stark kvinna i en tid där det var svårt att gå emot strömmen. Hon har valt att utbilda sig, resa och förbli ogift. Genom att uppmuntra sina elever till att läsa, utmana sig själva och tänka själva, vinner hon popularitet hos Gemma och hennes vänner. Särskilt Gemma känner en gemenskap med henne, då hon inte är säker på om hon kan passa in i den mall som hennes familj, skolan och samhället försöker tvinga henne in i. Dessutom har hon nyligen förlorat sin mor, och det blir tydligt att Circe (som Miss Moore) och Gemma formar en slags mor- och dotter-relation.³⁵

Sedan kommer slutet på andra boken, när Gemma tror att hon förlorat sin lärarinna för alltid, då denna offrade sig för att låta Gemma och hennes vänner komma undan en attack av några monster i rikena. I sitt sökande efter lärarinnan kommer hon till den fruktansvärda insikten att namnet Hester Asa Moore är ett anagram för Sarah Rees-Toome – Circes sanna namn – och hon inser att Miss Moore hela tiden har varit hennes fiende, Circe.³⁶

2. 2. En maktgalen häxa... men är hon ond?

”Hys inga illusioner om mig, Gemma. Jag ville först och främst rädda mig själv. I andra hand ville jag ha kraften och först därefter var jag intresserad av att rädda dig.”³⁷

Läsarnas första möte med Circe är på en marknad i Bombay. En ung man tar tag i Gemmas mor och viskar namnet ”Circe” i hennes öra. Modern får panik, skickar iväg sin dotter och tar bara några ögonblick senare sitt liv för att undkomma en mörk skuggvarelse som försöker sluka henne.³⁸

Det är så vi känner Circe ända tills hennes identitet avslöjas i slutet av den andra boken. Genom de skuggvarelser, lönnmördare och jägare, som dödar på hennes befallning. När Circe senare avslöjas och får chansen att förklara sig, är det uppenbart att hon har haft ett enda mål, och att vägen dit inte har spelat någon roll. Hon är ute efter rikenas trolldom och den makt hon

³⁵ Något som förstärks av citat som exempelvis: ”För en sådan dotter som du, skulle jag ha kämpat till sista andetaget.” i Bray 2009, s. 141.

³⁶ Bray 2008, s. 473-478.

³⁷ Bray 2009, s. 755.

³⁸ Bray 2007, s. 17 och 23-27.

blev fråntagen av Orden, för att kunna styra över sitt eget liv. För den makten är hon beredd att göra vad som helst. Även döda sin bästa vän och implicerade kärlek, Gemmas mamma Mary Dowd.

Fast trots det faktum att Circe är en häxa som är beredd att göra vad som helst för makt, är hon även i sin förklädnad som Miss Moore, Gemmas favoritlärarinna och vän. Och när slutet kommer är det trots allt tack vare Circe som Gemma överlever.

Kan hon då verkligen vara ond?

2. 2. 1. Hur det känns att få makten tagen ifrån sig

En ond människa är en människa som styrs av tre laster. Egoism, illvilja och en känsla av otillräcklighet. Åtminstone om vi ska tro John Kekes.

Applicerat på Circe, är det inledningsvis ingen tvekan om att hon drivs av oerhört egoistiska motiv. Dock har de även sin grund i vad hon betraktar som ett stort svek. Som ung kvinna blev hon utvald av Orden att bli en av dem, men när de märkte av hennes rebelliska natur tog de hennes krafter ifrån henne och stängde henne ute. Sedan dess har hennes enda mål varit att återta sin kraft och finna vägen in till rikena igen. Redan som sviken tonåring var hon beredd att använda sig av ett väsen i rikena och genom ett människooffer vinna kraft, någonting som resulterade i att hennes mentor tvingades offra sig för att rädda både Circes och Marys liv när varelsen från rikena inte var nöjd med det offer (i form av en liten flicka) som Circe erbjöd. Även om vi aldrig får någon inblick i Circes tankar, får vi ta del av den historia som Mary berättar, där Circe framställs som en person som inte verkade ha några problem med att ta ett oskyldigt barns liv för att nå sitt eget mål. Inte heller tycks hon känna någon ånger inför att hennes mentor fick offra sig.

Även längre fram i berättelsen framträder Circes egoism. Oavsett vad hon känner eller inte känner inför karaktärer som Mary, Nell Hawkins (Circes favoritelev på en annan flickskola) och Gemma, är det tydligt att målet är det viktiga, något som även citatet ovan talar om. Först när hon har säkrat sina egna intressen kan hon tänka sig att hjälpa någon annan.

Kanske är det just en känsla av otillräcklighet som driver henne.

”Var snäll och lyssna bara på mig”, ber hon. ”Vet du hur det känns att få makten tagen ifrån sig? Att för alltid vara tvungen att stiga åt sidan för någon annan? Jag har haft makten i mina händer, jag styrde mitt eget öde och det tog de ifrån mig.”³⁹

³⁹ Bray 2008, s. 495.

Circe har känt på hur det var att styra sitt eget liv och öde, och nu är ingenting annat nog i jämförelse med det. Hon är inte nöjd med den existens som ett liv utanför makten och kraften kan erbjuda henne. Allt är otillräckligt i jämförelse med det som en gång var, och hon är fast besluten att göra vad som helst för att aldrig mer behöva känna så. Hon vill bestämma över sitt eget liv, hon vill känna att hon har makten.

På många sätt kan såväl hennes egoism som otillräcklighet liknas vid den maktlöshet som Ann Heberlein beskriver. Även då det skulle kunna argumenteras för att kraften och makten inte var Circes från början, att hon fick den till låns för att Orden skulle ta reda på om hon var någon de ville ha i sina led, upplever inte Circe det så. Hon har blivit sviken. De som gav henne ett löfte om förändring drog sedan undan mattan för henne, något hon aldrig kan glömma.

Det som gör henne till berättelsens antagonist är just detta. Hennes önskan om återta den egna makten, i form av den kraft som Orden besitter, för att vara säker på att aldrig bli lämnad utanför igen. Men i denna kraft ligger så mycket mer än enbart makt. Just på grund av att Circe är uppväxt under 1800-talet, i en värld där kvinnor inte hade någonting att säga till om, är kampen för kraften så mycket mer än enbart en egoistisk girighet. Den är en kamp för rättvisa. För egenvärdet.

Att Circe sedan inte har några planer på att själv dela med sig av kraften ifall hon uppnår den, är bara en del av hennes hämnd. Kanske vill hon visa resten av Orden hur det känns att bli fråntagen allt som betyder någonting.

Circes onda handlingar kommer sig därmed inte av någon särskild illvilja. Hon verkar inte medvetet vilja skada någon. Snarare är det just denna maktlöshet och känsla av att hon har rätt till kraften, som driver henne. Allt ont som måste ske på vägen, är bara ett nödvändigt ont för att nå målet.

Det kan även tilläggas att Circe värderar sina egna val väldigt högt. Som sitt alias Miss Moore upprepar hon vid flera tillfällen vikten av att varje människa måste ta ansvar för och göra sina egna val i livet. Och att oavsett vilket val man har gjort, så måste man leva med konsekvenserna av det valet.

Circe verkar inte njuta av sina onda handlingar, men hon visar inte heller någon ånger. Hon gjorde sitt val och ansåg sig vara tvungen att utföra sina dåd för att nå sitt mål.

2. 2. 2. Ingenting är i sig gott eller ont

Friedrich Nietzsche menade att varje människa slits mellan kaos och kontroll, mörker och ljus, dionysiska och apolloniska krafter.

Applicerat på Libba Brays magisystem går det att se vissa likheter med dessa tankar. I originalversion heter den första boken *A Great and Terrible Beauty*, vilket syftar på den trolldom som Gemma och hennes vänner kommer i kontakt med. Den som både är mäktig, vacker och fruktansvärd. Denna trolldom finns i rikena och åtrås av många. Rikenas invånare, de fruktansvärda mörka varelserna som huserar i det onda Vinterriket, kvinnorna i Orden, männen i Rakshana (tidigare Ordenskvinnornas beskyddare, nu en grupp som försöker ta över "häxornas" makt), och så klart Circe.

Den uråldriga medusan, en varelse i rikena som blivit fjättrad vid ett skepp som straff för att hon mördade sitt eget folk när de kapitulerade och gav sin makt till Orden, förklarar för Gemma:

Makt förvandlar allt så att det till sist blir svårt att avgöra vem som är hjälte och vem som är skurk. [...] Och trolldomen i sig är varken ond eller god, det är uppsåtet som gör den till antingen det ena eller det andra.⁴⁰

Att trolldomen är en dionysisk kraft skulle inte vara en alltför omöjlig tolkning. För samtidigt som den är mörk och kaotisk, gör den även människan kreativ och lycklig. Mitt i trolldomen lever även de varelser som Orden tog kontroll över för att de inte skulle kunna ta sig till människornas värld och röva bort dem. Orden ville tämja kraften. Circe ville bejaka den, med allt vad den innebar, och blev utesluten.

Circe skulle på så sätt kunna ses som en väldigt dionysisk karaktär. Hon bär på mörkret, skyggar inte för kaoset. Hon är liksom Ordensmedlemmarna kvinna, något som traditionellt har kopplats till naturen och de dionysiska krafterna. Naturen kan inte kontrolleras av den mänskliga civilisationen, likt Rakshana inte kunde kontrollera Orden, och Orden inte kunde kontrollera Circe.

Dessutom arbetar Circe (som Miss Moore), som konstlärarinna, och hon uttrycker mycket av sina tankar kring val, frihet, makt och gott och ont genom det kreativa, såsom konst och litteratur.⁴¹

Likt Nietzsche verkar Circe tycka att kaos och mörker är ett lågt pris att betala för den frihet, kreativitet och makt som den mörkare dionysiska kraften kan erbjuda.

⁴⁰ Bray 2009, s. 363.

⁴¹ Circe refererar bland annat till författare som Alfred Tennyson (dikten *The Lady of Shalott*, om en ung kvinna som är fjättrad i ett torn och dör när hon vågar gå efter det hon vill), Charles Dickens (romanen *David Copperfield*, där huvudpersonen David ifrågasätter om han kommer att bli hjälten i sitt eget liv) och John Milton (dikteposet *Det förlorade paradiset* som bland annat beskriver ärkeängeln Lucifers fall till att bli Satan).

2. 2. 3. Ett monster?

Ser man till de kriterier som både Kekes och Nietzsche ställer upp för vem som är en ond karaktär, verkar det onekligen som om Circe är ond. Hon besitter åtminstone två av Kekes tre laster, och verkar nästan skriven för att vara ett exempel på Nietzsches teori om en människa som bejakar det dionysiska.

I Helen Anderssons teori om filmens monster, pekar hon på den funktion som de onda karaktärerna ofta har i sina respektive berättelser. De är gränsvarelser och grindvakter som antingen varnar oss för att bryta våra normer och förbud (det repressiva monstret), eller uppmuntrar oss till att göra det (det emancipatoriska monstret).

Circe tycks vara en blandning av dessa två sorters monster. Andersson menar att monstrets viktigaste roll är att vara den som huvudkaraktären definierar sig själv emot. Alltså en som kanske själv bryter normer och förbud, men därmed ser till att huvudkaraktären håller sig på rätt sida, eftersom ingen vill vara som ett monster.

Circe är en sådan rebellisk karaktär. Liksom tidigare nämnt följer hon inga regler, gjorde uppror mot självaste Orden, och försöker ständigt locka Gemma till att alliera sig med henne efter att hennes sanna identitet avslöjats. Ett av den tredje bokens underliggande teman är just hur Gemma försöker finna sig själv, och bevisa för Circe – som hon inte kan hålla sig borta från – att de inte är desamma. Detta trots att Gemma anar att hon bär på exakt samma längtan efter frihet, makt över det egna livet och acceptans som Circe en gång gjorde. Enda skillnaden mellan dem är kanske enbart att Orden hade makten att ta Circes krafter ifrån henne, medan Gemmas status som utvald gör någonting liknande omöjligt. Medan Circe var beroende av Orden, är Orden nu beroende av Gemma.

Samtidigt som Gemma försöker definiera sig själv som Circes motpart, är det dock i sin acceptans av likheten till Circe som hon vinner sin seger. Circe är på så sätt ett monster som både får Gemma att välja en god väg, men som samtidigt öppnar grinden för någonting nytt. Gemma förlorar inte sig själv, hon blir inte ond, men hon följer inte heller den väg hon som en ”god” flicka borde göra för Ordens skull. Istället går hon sin egen väg, och väljer att skänka sin kraft till rikena i sig, vilket gör den möjlig för alla att dela och använda – även då hon är medveten om att detta en gång ledde till blodiga strider. Hon går sedan även i Circes fotspår då hon väljer att avstå från chansen till ett rikt äktenskap för att istället resa till Amerika och utbilda sig.

Istället för att – som Andersson uttrycker det – ”göra den normale normal”, gör Circe något annat. Genom henne blir Gemma sig själv. Med allt vad det innebär av både onda och goda sidor.

2. 3. Varför känner läsare sympati för henne?

Circe är egoistisk. En tydligt dionysisk karaktär. Likt många klassiska skurkar är hon övertygad om att hon har rätt till den kraft hon dödar för att uppnå. Trots många försonande drag, borde detta göra henne ond. Åtminstone sett med de kriterier som John Kekes och Friedrich Nietzsche ställer upp. Ser man till hennes handlingar och motiv i böckerna är det inte heller svårt att se henne som en, om inte ond, så väldigt hemsk karaktär.

Ändå nämns hon av många läsare och fans av trilogin som en av berättelsens bästa karaktärer, och hennes citat räknas som böckernas populäraste.

I denna del kommer jag att undersöka vad det är som får läsarna att sympatisera med Circe, och varför.

2. 3. 1. Miss Moore: Val och ansvar

I de recensioner och reaktioner som kom efter den första bokens publicering, var det tydligt att många ansåg Miss Moore vara en favoritkaraktär. Kommentarer som denna från bloggen Midnytte Reader var vanliga:

I also loved their art teacher, Miss Moore, who is a smart, caring and calm woman and who wants her students to open their minds and give their own opinions, not just what society dictates their opinions should be.⁴²

På den populära boksidan Goodreads – där läsare kan gå in och kommentera, recensera och gilla samt lägga till sina favoritcitat från böcker de läst – kommer fyra av de tio mest populära citaten från *Ögat över månskärnan* från Miss Moore.⁴³ Två av Miss Moores citat är så populära att de är andra och tredje populärast av alla citat från boken.⁴⁴

Miss Moore bidrar därmed till mycket av det som får läsaren att tänka efter. På hemsidan Commonsense media, där böcker recenseras och där det även ges förslag på diskussionsfrågor till böckerna, handlar två av de fyra frågorna om citat som Miss Moore har sagt. Det ena av dem sammanfaller även med just det populära citatet om säkra val.⁴⁵

⁴² Midnytte Reader 2012.

⁴³ A Great and Terrible Beauty Quotes u.å.

⁴⁴ Det är de citat som i den svenska versionen är följande: "Det finns inga säkra val. Bara andra val." på s. 279, och "Därför att man inte märker ljuset om inte mörkret finns där. Allt är både ljus och mörkt. Man måste leka med kontrasterna tills man får exakt rätt effekt." på s. 278. Båda citaten är hämtade från Bray 2007.

⁴⁵ Dunnewind u.å.

2. 3. 2. Miss Moore/Circe: Tänk om ondskan inte finns?

I *Upprorsänglar* sker en stor vändning. Miss Moores sanna identitet avslöjas, och såväl läsarna som Gemma tvingas inse att den lärarinna de beundrat och sett upp till, egentligen är den onda Circe.

Trots detta behöll Miss Moore som karaktär sin popularitet bland fansen. Genom större delen av boken är hon trots allt samma Miss Moore som delar med sig av sin visdom. En viktig scen är bland annat när Gemma och hennes vänner har blivit medbjudna till att besöka ett galleri med Miss Moore. En tavla föreställer striden mellan ärkeänglarna Mikael och Lucifer, alldeles innan Lucifer föll från himlen. Miss Moore delar då med sig av sina tankar kring det fruktansvärda med att vara beroende av någon annan – att tvingas be om det man vill ha när man skulle kunna ta det själv – och menar även att Lucifer blev nedslängd från himlen för att han ville råda över sitt eget liv. Det blir senare tydligt att Circe ser sig själv som en Lucifer-karaktär,⁴⁶ som hellre ville härska i helvetet än slava i himlen.⁴⁷ Och just hennes funderingar kring ondska är bokens populäraste citat:⁴⁸

”Tänk om ondskan inte finns? Tänk om det är något som människan har hittat på? Egentligen finns det kanske inget annat än våra egna begränsningar att kämpa emot? Den ständiga kampen mellan vår vilja, våra önskningar och våra val.”⁴⁹

2. 3. 3. Circe: Att leta i sina mörka skrymslen

I den tredje boken har Gemma helt brutit med Circe, och tror sig ha dödat henne i deras sista kamp mot varandra i slutet av andra boken. Fast Circe lever, fjättrad för evigt, dömd till att dö när Gemma återlämnar den kraft hon tillfälligt bundit inom sig själv för att skydda. Och när alla är ute efter Gemmas kraft – hennes vänner för att uppfylla sina drömmar, Orden för att återställa ordningen, Rakshana för att ”häxorna har haft sin tid” – blir Circe till slut den enda Gemma kan vända sig till. På så sätt fortsätter hon att vara den som ger Gemma råd, även då hon har en egen agenda och låter Gemma betala för råden i form av trolldom. Och trots att Gemmas betalning är vad som frigör Circe från hennes fängelse så att hon kan fortsätta sina ondskefulla planer, är det även Circes råd (bland annat om att Gemma måste leta i sina mörka skrymslen för att lära

⁴⁶ Bray 2008, s. 267-270.

⁴⁷ Libba Bray inleder varje bok med utdrag ur en dikt som sedan genomsyrar berättelsen. I *Upprorsänglar* kommer utdraget från John Miltons *Det förlorade paradiset*, där Bray valt den del där Lucifer/Satan proklamerar: ”Långt hellre djupens kung än slav i Himlen!”. I scenen på galleriet refererar Miss Moore även till Miltons diktepos, och håller med Gemmas vän Felicity, som tycker synd om Lucifer.

⁴⁸ Rebel Angels Quotes u.å.

⁴⁹ Bray 2008, s. 269.

känna sig själv och därmed den kraft hon bär) och vägran att ge upp som räddar Gemmas liv i slutstriden.

Obviously Circe was evil, but how did she turn out to be so much better than the people who were supposed to be good and why did she make so much more sense?⁵⁰

I was surprised however at Circe's attempt to protect Gemma. The one woman Gemmas should loath and hate, the woman who caused the death of her mother turns out not to be as bad as we thought... selfish, power hungry and to all intents and purposes dangerous there is still some kind of conscience inside her. however faint.⁵¹

I recensioner av boken blir det tydligt att Circe inte är en favorit på samma sätt som tidigare – i sin skepnad av Miss Moore. Dock är hon fortfarande en av de karaktärer som nämns flitigast med undantag för Gemma, hennes vänner och hennes kärleksintresse, något som ges exempel på ovan. Och detta då hon större delen av berättelsen inte längre spelar rollen som den huvudsakliga antagonisten, utan enbart den som Gemmas opålitliga och motvilliga allierade.

2. 3. 4. Den Circe vi sympatiserar med

Om vi ser till de kriterier som Kekes och Nietzsche ställer upp för vem som egentligen är ond, måste nog Circe ändå klassas som en av de värsta. Hon är egoistisk, driven av sitt livs otillräcklighet och maktlöshet, samt den maktthunger och önskan om rättvisa som detta bidrar till. Hon är nästintill en definition av en människa som har valt att bejaka de dionysiska krafterna, väl medveten om att detta även kan komma till ett högt pris. Hon är på många sätt en hemsk karaktär, som utnyttjar andra människor för att komma åt det hon vill, och inte bryr sig om ifall de kommer till skada på vägen.

Vad som dock inte tas med i beräkningen i Kekes och Nietzsches definitioner är att en människa kan vara så mycket mer än sina laster och sina mörka böjelser. För trots alla ovanstående anklagelser, till vilka Circe utan tvekan står skyldig, finns det så mycket mer.

Som konstlärarinnan Miss Moore vann Circe såväl Gemmas som läsarnas sympati. Hennes vishet, som tveklöst kommer sig av allt det hon lärt sig på sin mörka väg genom livet, är stor och hon skyggar inte för hårda sanningar. Hon får Gemma såväl som läsarna att inse att vi inte alltid är de bästa av människor, men att det är okej. För alla människor har både ljus och mörker

⁵⁰ Stephanie 2013.

⁵¹ Stevie 2008.

inom sig, och kanske kan ondskan lika väl vara alla de samhällets regler, normer och strukturer som står i vägen för att låta oss vara oss själva.

Som Circe visar hon på kampen. Det faktum att vi inte kan lita på någon. Eller kanske just att den enda vi kan lita på är den som inte undanhåller den grymma sanningen. Circe går för långt, hon dödar människor, men hon tar också en strid som behövs.

En strid för sig själv, som kvinna, som människa och som någon med en rätt till samma villkor som alla andra.

3. 4. Identifikation

Denna uppsats hypotes handlar om identifikation. Att vi sympatiserar med en ond karaktär som Circe, eftersom vi innerst inne känner igen oss och kan identifiera oss med henne.

Att Circe trots sin moderliga kärlek till Gemma ändå måste räknas som ond, har redan konstaterats. Trots detta är hon omtyckt av fans och läsare av serien. Detta på grund av sin komplexa karaktär och det faktum att hon är ett exempel på att gott och ont finns inom varje människa.

3. 4. 1. Vi måste förlåta oss själva

I uppsatsens inledning presenterade jag Yvonne Leffler och hennes tankar kring identifikation. Leffler menar att vi identifierar oss med den karaktär som besitter de egenskaper vi önskar se hos den, samt att detta oftast blir en karaktär som är mycket bättre än vi själva är. Med andra ord, att det handlar om någon som vi önskar att vi kunde vara som och se upp till.

Om vi ser just till detta – att det måste handla om karaktärer som är bättre än oss – faller egentligen hela Lefflers resonemang med det faktum att trilogin om Gemma Doyle har blivit så pass populär. Circe är inte den enda karaktären som vandrar på gränsen mellan fördömelse och försoning. Inte minst berättelsens huvudkaraktär, Gemma, är en karaktär som tvivlar på sig själv, begår misstag, själv får blod på sina händer, och ställs inför val där hon inte alltid kan göra det rätta. Hon är egoistisk och lyckas sällan vara den bästa av vänner. Ändå är hon en karaktär vi tycker om, förstår och sympatiserar med.

Samma sak är det med Circe. På många sätt är hon väldigt lik Gemma och hennes vänner. Hon drömde också om att förändra sitt öde. Hon fick känna på hur det kändes att hålla makten i sina händer. Hon kunde inte acceptera att den blev tagen ifrån henne.

Likt Joanna Rubin Dranger, som kände mer igen sig i de styvsystrar som var avundsjuka och egoistiska mot Askungen, snarare än Askungen själv, går det därför att känna för Circe.

Hon är inte perfekt, hon är inte rakt igenom god, men hon är inte heller rakt igenom ond. Hon vägrade foga sig, och fick därför betala ett högt pris. På många sätt kan hon ses som en något för långt gången feminist.⁵² Beredd att kämpa mot såväl män som kvinnor och de samhällsstrukturer som förtrycker kvinnor och försöker tala om för dem hur de ska vara. Precis som de hämnare som Bengt af Klintberg beskriver, går Circe över lik för att få det hon vill ha. Hon är den kvinnliga hämnaren, som egentligen är ute efter något så självklart som självbestämmande. Dessutom är hon, som Miss Moore, den som påminner oss som läsare om att det är okej att göra fel. Att alla gör det, och att vi måste fortsätta leva, även om det är med saker vi ångrar. Som Gemma själv sammanfattar det till slut:

Jag måste tänka på att inom var och en av oss finns gott och ont, ljus och mörker, konst och smärta, val och ånger, grymhet och uppoffring. Vi är alla våra egna *chiaroscuro*, tappra försök att bli verkliga för oss själva och andra. Det måste vi förlåta oss själva. Jag får inte glömma att förlåta mig själv. I själva verket är ju faktiskt det mesta i livet gråtonat och ingen kan leva i ljuset hela tiden.⁵³

⁵² För långt gången, i det faktum att hon bland annat dödar för att nå sitt mål. Att hon skulle vara en feminist är inte heller omöjligt med tanke på att Libba Bray är en uttalad feminist, något hon bland annat visade på i sin starkt feministiska satir *Beauty Queens*, utkommen på originalspråk 2011, ännu ej utkommen på svenska.

⁵³ Bray 2007, s. 417.

3. Warner

Den andra karaktären som har vunnit läsarnas sympati är antagonisten Warner från dystopin om Juliette Ferrars. I detta kapitel kommer jag att presentera Warner och hans kontext närmare, diskutera om hans handlingar och intentioner gör honom till en ond karaktär, samt varför läsarna har fattat sådan sympati för honom. Jag kommer även att avsluta kapitlet med en diskussion kring huruvida Warner är en karaktär man som läsare kan identifiera sig med.

3. 1. Trilogin om Juliette Ferrars

Warner är antagonisten i den ännu oavslutade trilogin om Juliette Ferrars, skriven av den amerikanska författarinnan Tahereh Mafi. Trilogin består av böckerna *Rör mig ~~inte!~~*, *Rädda mig ~~inte!~~* samt en tredje del som utkommer på originalspråk i februari 2014. Mafi har även skrivit en mellanbok, *Falla sönder*, som utspelar sig mellan den första och andra boken, och är berättad just från Warners perspektiv.⁵⁴

Böckerna är en framtidsdystopi där världen har blivit så förorenad att det exempelvis beskrivs att solen knappt syns längre, och att fåglar sedan länge slutat flyga. En organisation kallad Återetablissemangent har tagit kontrollen och utsett sig själv till människornas enda hopp om en framtid. Inspärrad på ett mentalsjukhus sitter sjuttonåriga Juliette Ferrars. Hon har blivit inlåst eftersom hon besitter den fruktansvärda och oförklarliga förmågan att döda med sin blotta beröring. Mentalsjukhuset ligger i sektor 45, en av de sektorer som världen har blivit uppdelad i under Återetablissemangets styre, och Juliettes kraft har väckt nyfikenheten hos sektor 45:s ledare, Warner. Warner vill nu att Juliette ska bli hans personliga vapen, men Juliette vägrar. Istället finner hon vänskap och kärlek hos en av Warners soldater, Adam Kent, och tillsammans flyr de från Warners militärbas och hamnar hos motståndsrörelsen, Omega Point. Warner har dock utvecklat en besatthet för Juliette, och vägrar vila förrän han har fått henne tillbaka.

3. 1. 1. Warner

Warner, vars egentliga namn är Aaron Anderson (Warner är moderns namn som ogift), är nitton år gammal och ledare för sektor 45. Han har fått sitt jobb på grund av sin pappa, endast refererad till som Anderson, som är en av Återetablissemangets högsta befälhavare i den nya världshuvudstaden Kapitolium. Egentligen ville Anderson att Warner skulle följa med honom

⁵⁴ Kommentar: Då jag enbart har e-boksutgåvan att hänvisa till vad gäller denna mellanbok, och denna saknar sidnummer, kommer alla fotnoter till denna bok att hänvisa till kapitelnummer istället för sidnummer.

till Kapitolium, men Warner ville inte lämna sin sjuka mamma och fick därför som artonåring ansvaret för sektor 45 istället.⁵⁵

I mellanboken *Falla sönder* avslöjas det att Anderson varit våldsam mot både Warner och hans mamma sedan Warner var ungefär fyra år.⁵⁶ Warner hatar sin pappa mer än någonting annat, men har även på grund av honom blivit tränad till att bli en känslökall skicklig soldat. Han fick inte enbart sitt jobb på grund av kontakter, utan även på grund av sin hänsynslöshet och det faktum att han har fostrats till att bli en överlevare. Det antyds även att han gjorde någonting fruktansvärt som fadern tvingade honom till för att han skulle få stanna, men vad det är, förblir en hemlighet.⁵⁷ Av sina soldater ses Warner dessutom som kall, beräknande, paranoid och maktlysten, och han sägs älska förintelse och förödelse.⁵⁸

Warner befriar Juliette från mentalsjukhuset efter att ha hört talas om henne, hennes förmåga och det faktum att hon som fjortonåring spärrades in för att av misstag ha dödat en liten pojke. Han gör klart att han tänker behandla henne som en jämlike om hon väljer att alliera sig med honom och använda sin förmåga i hans tjänst. För varje dag växer Juliettes hat mot Warner, medan han känner allt starkare för henne. Allting förändras dock den dag hon flyr från honom och de båda inser att Warner är en av endast två personer i världen som kan röra Juliette utan att komma till skada.⁵⁹ Detta leder till att de två tvingas komma varandra närmare, eftersom det antyder att Warner själv bär på någonting utöver det vanliga.

3. 2. En hänsynslös psykopat... men är han ond?

”Du har ingen *aning* om vad jag har gjort! [...] Du har ingen aning om vad jag har sett, vad jag har tvingats vara delaktig i. Du har ingen aning om vad jag kan göra eller hur mycket barmhärtighet jag förtjänar. Jag känner mitt eget hjärta”, ryter han. ”Jag vet vem jag är. Våga inte tycka synd om mig!”⁶⁰

När läsarna och Juliette möter Warner för första gången är det i ett klart upplyst rum dit hon släpats utan att veta varför. Hon har spenderat nästan ett år i fullständig isolering på ett mentalsjukhus på grund av sin oförklarliga dödliga beröring. Nu vill Warner att hon ska använda denna förmåga till att tortera de människor som på olika sätt motarbetar

⁵⁵ Mafi 2013, s. 380-381.

⁵⁶ Mafi 2012, kapitel 13 och 21.

⁵⁷ Mafi 2013, s. 381-382.

⁵⁸ Mafi 2011, s. 145-148.

⁵⁹ Mafi 2011, s. 171-172 och s. 236.

⁶⁰ Mafi 2013, s. 353.

Återetablissemangets regim eller visar sitt missnöje. Att neka till erbjudandet finns inte som ett alternativ, och Juliette lämnar snart mentalsjukhuset för en ny tillvaro på militärbasen där Warner styr med järnhand. Väl på plats gör Warner allt för att hon ska lyda honom. Han försöker muta henne med fina kläder och tjugiga middagar, utsätter henne för grymma utmaningar – bland annat genom att tvinga henne röra en soldat och försöka tvinga henne att röra vid ett barn⁶¹ – och försöker lära henne om världens grymhet och orättvisor genom att bland annat skjuta en man i huvudet för att ha stulit bröd.⁶²

När Juliette slutligen lyckas fly med sin älskade Adam, blir Adam tillfångatagen. Warner ser då till att Adam hängs upp över ett transportband på ett slakteri för att kunna tortera honom personligen, eller – om han inte skulle hinna tillbaka – låta honom förblöda till döds.⁶³

Trots alla dessa fruktansvärda handlingar är det ändå tydligt genom böckerna att Warner genuint bryr sig om Juliette och kanske rentav älskar henne. Slutet på den andra boken, när han räddar Juliettes liv mot sin pappas direkta order, är ett av många exempel på detta.⁶⁴

Kan han då verkligen vara ond?

3. 2. 1. Att ingenting sörja

”Jag är hjärtlös”, säger han och rösten är kall, urholkad, inåtvänd. ”Jag är en hjärtlös jävel och en grym, ondskefull varelse. Jag struntar i människors känslor. Jag struntar i deras rädslor och deras framtid. Jag struntar i vad de vill eller om de har familj eller inte”, säger han. ”Jag har aldrig ångrat någonting.”⁶⁵

Trots att Warner till och med har fått en egen mellanbok som ger oss en kort inblick i hans inre, där han även får chansen att ”försvara” många av de handlingar som i första boken uppfattats som grymma och ondskefulla, är hans motiv väldigt svåra att avgöra. Exakt varför gör han det han gör? För sin egen skull? På grund av sin grymma uppfostran? Av kärlek till Juliette? Av längtan efter att vara en del av den makt hon besitter? För Återetablissemanget?

Warners sanna intentioner förblir dunkla, och allteftersom berättelsen fortskrider blir det allt mer uppenbart att han har en alldeles egen agenda. Han spelar inte på någon sida, annat än sin egen.

⁶¹ Mafi 2011, s. 74-77 och 151-154.

⁶² Mafi 2011, s. 99.

⁶³ Mafi 2011, s. 244-247.

⁶⁴ Mafi 2013, s. 386-398.

⁶⁵ Mafi 2013, s. 296.

John Kekes tre laster, egoism, illvilja och en känsla av otillräcklighet – tillika anledningarna till dåliga val och onda handlingar – blir här särskilt intressanta att undersöka. För kanske är det just egoism som är en av Warners drivkrafter, då han gör klart att han sedan länge lärt sig att den enda han kan lita på är sig själv. Liksom alla andra karaktärer i den hårda värld som Återetablissemangets skapat, söker Warner ett sätt att rädda sig själv. Ett sätt att överleva.

Det liv jag har nu är det enda som räknas. Kvävningsskänslorna, lyxen, de sömnlösa nätterna och de döda kropparna. Jag har alltid fått lära mig att fokusera på makt och smärta, att erövra och åsamka.

Jag sörjer ingenting.

Jag tar allt.

Jag kan inte leva på något annat sätt i den här illa tilltygade kroppen. Jag tömmer mitt sinne på allt som plågar mig och tynger min själ, och jag tar vad jag kan av de små välbehag jag stöter på.⁶⁶

I citatet ovan försöker Warner beskriva sin egen existens, och kanske även ge ett svar på varför han är som han är. Han har lärt sig att egoismen är det enda sättet, att han måste sätta sig själv först och ta det han behöver innan någon annan tar det ifrån honom. Han har inte heller råd att känna någon ånger, att ha ett samvete. Då kan man inte vara så hård som man behöver.

Just denna kamp för den egna överlevnaden, är därmed någonting som får Warner att göra sådant som kan betraktas som ont. Är detta fallet tycks det inte heller troligt att Warner handlar av, eller känner, någon illvilja. Han gör bara det han anser att han måste, för att vinna det han saknar och kompensera för det han aldrig har känt.

Känslan av otillräcklighet är här uppenbar, och en än större anledning till de dåliga val som Warner gör. För oavsett vad han gör, kan han aldrig nå upp till faderns krav. Fadern ser honom som svag, en besvikelse. Warner, i sin tur, hatar sin pappa, men samtidigt blir det i både *Falla sönder* och *Rädda mig ~~inte!~~* tydligt att han ständigt kämpar för att försöka bevisa något. Ett exempel på detta är när han, trots att fadern hellre såg honom död än förhandlade med ”terrorister” för att befria honom, berättar allt han vet om Omega Point för sin pappa efter att på egen hand ha lyckats fly därifrån. Bara för att bli belönad med ännu ett svek: att Anderson skjuter Juliette mitt framför ögonen på honom.⁶⁷

⁶⁶ Mafi 2012, kapitel 13.

⁶⁷ Mafi 2013, s. 388.

Just Warners förhållande till fadern är väldigt centralt som en anledning till hans onda beteende. Det är tydligt att faderns svek mot både honom som barn och modern, är ett motiv som ständigt lurar i bakgrunden.

”Det här är min son, det”, säger han och viftar med handen åt mitt håll. ”En beskedlig, patetisk idiot. Vissa dagar är jag så äcklad av dig att jag undrar om jag borde skjuta dig själv. Och sedan inser jag att du förmodligen skulle tycka om det, inte sant? Att kunna klandra mig för ditt fördärv? Och då tänker jag nej, bäst att låta honom dö av sin egen dumhet.”⁶⁸

Warner är ledare för sektor 45. Han har makten över folket i sin sektor, över soldaterna. Han håller deras liv i sina händer. Problemet är att det bara är en illusion av makt. Det är inte Warner som besitter den sanna makten. Den håller hans pappa, och det är såväl makten över världen och Återetablissemang som över Warner själv. Warner beskrivs som en person med ett oerhört kontrollbehov, något som skulle kunna vara en effekt av att det egentligen inte finns så mycket annat i hans liv som han har kontroll över. Warner vill bli fri, återta kontrollen och frigöra sig, men är väl medveten om att det enda sättet att göra detta är genom att bevisa att han inte är det misslyckande fadern ser honom som.

I försöket att undkomma och slippa bli som den han hatar, blir han därmed likadan själv. Den enda vägen ut ur rädslan och maktlösheten är att själv bli den som andra fruktar, att själv bli den med mest makt. Liksom Ann Heberleins teori om maktlöshet och den rättfärdigade hämnden beskriver, tycks Warner vara på jakt efter makten över det egna livet, och hämnden på faderns berövande av hans värde.

Vilket även är just det som får oss att se honom som ond.

3. 2. 2. Kaoset omkring oss

Våra gåvor är olika former av Energi. Materia kan varken skapas eller förintas, [...] och när vår värld förändrades, förändrades också dess Energi. Våra förmågor är hämtade från universum, från annan materia, från andra Energier. Vi är inte anomalier. Vi är det oundvikliga resultatet av den vidriga behandlingen av vår jord. Vår Energi kom någonstans ifrån, sa han. Och någonstans är kaoset runt omkring oss.⁶⁹

⁶⁸ Mafi 2012, kapitel 7.

⁶⁹ Mafi 2013, s. 8.

Friedrich Nietzsche menade att kaoset, den dionysiska kraften som är destruktiv och farlig men även en källa till kreativitet och lycka, och länken till naturen, är någonting att bejaka. Oavsett dess följder ska man försöka att släppa taget om den apolloniska kraft som försöker kontrollera oss och hålla kaoset i schack. Först i insikten om att vi bär denna destruktiva kraft inom oss kan vi bli lyckliga.

Liksom rikenas trolldom i trilogin om Gemma Doyle kan ses som en dionysisk kraft, skulle även att den förmåga som Juliette besitter, kunna tolkas som någonting liknande. I Omega Point, motståndsrörelsens hemliga läger, upptäcker Juliette att hon inte är ensam om att ha en förmåga utöver det vanliga. Rörelsens ledare tror att deras förmågor har uppstått på grund av den förstörda värld de lever i, att de är ett resultat av en natur som försöker kämpa tillbaka mot de som försökt tämja den till undergång. Juliettes förmåga är dock en av de mest destruktiva, mörka och farliga. Hon är kaoset, mörkret, och det primitiva personifierat. Hon är naturen som ingen kan tämja.

En stor del av berättelsen handlar om att Warner vill att Juliette ska acceptera den hon verkligen är. Att hon ska inse att hennes förmåga – hur fruktansvärd och dödlig den än är – är en del av henne. Att hon inte ska be om ursäkt för den fasansfulla insikten i att hon faktiskt njuter av att använda en kraft som dödar. Att hon ska släppa den apolloniska kontroll hon kämpar för att upprätthålla. Likt Nietzsche verkar han vilja att hon ska ge efter för sin dionysiska natur, för att det – trots sina farliga konsekvenser – även är det enda som kommer att göra henne fri.

Det är uppenbart att Warner ser makten och överlevnaden i de dionysiska krafterna, att han önskar att han kunde vara en del av det på samma sätt som Juliette. Samtidigt är han en del av Återetablissemang, som trots sin önskan om kontroll på många sätt är ett direkt resultat av kaoset. De hade aldrig haft någonting att erbjuda om det inte hade varit för den sönderfallande världen, och det faktum att de kan behålla sin makt är också beroende av att människorna fortfarande ser till dem som någon som kan hjälpa.

Warner sägs älska kaoset, förödelsen och förintelsen, men det stämmer inte helt. För liksom ovan nämnt, älskar Warner även just kontroll, något som bland annat visas i det faktum att han kontrollerar allting som sker på militärbasen in i minsta detalj, alltid är perfekt klädd och nästintill besatt av renlighet och hygien. Och trots att han vill att Juliette ska släppa sin kraft fri, vill han även kontrollera och tämja den, använda den för sin egen vinning.

Kanske är det så att Warner bara älskar det kaos som ger en möjlighet till en ny sorts kontroll? En kontroll som han kan styra över? Att de som visar att de klarar av att leva i det destruktiva är de som bevisar att de verkligen klarar av att överleva? Att de förtjänar att få leva?

På många sätt kan härmed det dionysiska och det apolloniska ses som två krafter med både onda och goda sidor. Och om varje människa ständigt befinner sig i denna kamp mellan kaos och kontroll, kanske Warner egentligen är definitionen av just kampen i sig. Som vill vara den som släpper taget, men kanske egentligen är mer rädd för det än någon annan.

I mitten av andra boken avslöjas det att Warner själv bär på en förmåga. Han har kraften att genom fysisk kontakt tillfälligt ta andra människors Energier och använda dem för egen del. Intressant nog är Warners första reaktion på detta inte vad man hade kunnat räkna med. Istället för att vilja bege sig ut och slå tillbaka mot världen, förlorar han tillfälligt kontrollen. Plötsligt vet han inte vem han är. Mer än någonsin blir det tydligt att han står ensam, mellan två världar, och inte hör hemma någonstans.

3. 2. 3. Ett monster?

Sedd med Kekes och Nietzsches ögon tycks en annan Warner framträda än den Juliette först ser. Visst besitter han minst två av Kekes laster, och han är onekligen någon som både lockas och skräms av det kaos som en dionysisk bejakelse skulle kunna erbjuda. Trots att han snarare verkar balansera på gränsen mellan gott och ont, är han ändå en karaktär som spelar den onda rollen. Vilken funktion får han då, och vilket av Helen Anderssons monster kan vi se honom som? Är han den som repressivt varnar oss för att göra fel, eller den som emancipatoriskt uppmuntrar oss till att göra det?

På många sätt liknar Warners funktion i berättelsen, samt hans relation till Juliette, den funktion Circe har i sin berättelse, och hennes relation till Gemma. Warner bryter kanske inte mot Återetablissemangets regler och förbud, men han bryter mot många av de grundläggande etiska och moraliska regler som finns bland oss alla, såsom att man exempelvis inte dödar människor. Han uppmuntrar även ständigt Juliette till att släppa taget och bryta sig loss från omvärldens förväntningar och skräck. Samtidigt är det inte lika tydligt om han själv vågar bryta sig loss på samma sätt som han vill att hon ska göra.

Juliette i sin tur, vet enbart en sak med säkerhet och det är att hon inte vill vara som Warner. Hon vill inte skada andra människor, vill se andra vägar än att hon ska behöva använda sin kraft för att döda. Samtidigt märker hon hur hon blir som två olika människor när hon är med Warner, respektive sin pojkvän Adam (som även är Warners halvbror, samt den som Warner försöker döda i slakthuset). Och i valet mellan vem av dem hon faktiskt ska följa, är det även som om hon väljer mellan just dessa två sidor av själv. Hos Adam finns det sanna, det rätta och det goda, men med honom fruktar hon sig själv och det hon vet att hon är kapabel till. Hos Warner kan hon paradoxalt nog vara sig själv, för ingenting hemskt som hon själv är kapabel till överträffar

det som han redan har gjort. Han förstår och accepterar hennes mörker, och får henne även till att på så sätt acceptera sig själv.

Därför fungerar Warner, precis som Circe, snarare som en katalysator till att få huvudpersonen att acceptera sig själv. Inte att bli normal, inte att bli bättre, utan att bara vara Juliette. Vad det än innebär.

3. 3. Varför känner läsare sympati för honom?

Warner är utan tvekan en egoistisk och sorglig karaktär som drivs av överlevnad, rädsla och maktlöshet inför den grymme fadern. Han är även en karaktär som tydligt lockas av det dionysiska, vilket på många sätt borde göra honom till en ond karaktär. Trots detta är han utan tvekan Mafis populäraste karaktär, så populär att han till och med nämns oftare än protagonisten Juliette.

I denna del kommer jag att undersöka vad det är som får läsarna att sympatisera med Warner och varför.

3. 3. 1. En lögnare, galning och psykotisk mördare

Warner, Ohh Warner! <3 He's a psychotic maniac who loves power. He's blonde, with emerald eyes. He's hot. He's dangerous. He's merciless. He's love to control people. And he is obsessed with Juliette, ~~which I can't get~~. To me, he's a really amazing character. I love him to bits. He basically has no moral standards.⁷⁰

När det började dyka upp recensioner och läsarreaktioner på den första boken, var det tydligt att läsarna hade delat sig i två läger. De som ansåg – likt Juliette⁷¹ – att Warner var en otäck ondskefull psykopat, och de som tyckte om honom, kände sympati och ville se mer av honom. Det läger som stod för sympatin var i sin tur delad i två egna läger. De som älskade honom *på grund av* hans hemska beteende och de som älskade honom *trots* hans hemska beteende. Kommentarer som den ovan är ett exempel på, finns i mängder.

Ganska tidigt började fansen till serien även dela in i sig olika ”team”: Team Adam eller Team Warner. Detta då Warner i en avgörande scen bekänner sin kärlek till Juliette, någonting som dock skulle kunna förväxlas med en besatthet. Han har nämligen bara något ögonblick

⁷⁰ Jessie 2013.

⁷¹ Mafi 2011, s. 166: ”Jag påminner mig själv om att Warner är en lögnare. En galning. En psykotisk mördare. Han skulle aldrig försöka hjälpa mig.”

tidigare beordrat just tidigare nämnda händelse: att Adam – Juliettes pojkvän och den hon älskar – ska förblöda i väntan på att Warner ska tortera honom.

Just det fruktansvärda, men samtidigt lockande med honom, fick flera fans att desperata höra av sig till författarinnan Tahereh Mafi. I min inledning finns det citat som är hämtat från författarinnans officiella hemsida, där ett fan har skrivit in och frågat om hen är hemsk som tycker om Warner. Mafi svarar där att hon bara tycker att det är bra att fansen känner sig splittrade kring vad de egentligen tycker om karaktären, och att hon kommer att ge fler svar om vem Warner verkligen är längre fram.⁷²

3. 3. 2. Våra känslor gör oss svaga

I väntan på den andra boken i serien, släppte Mafi en så kallad mellanbok, något som blivit väldigt vanligt i populära ungdomsboksserier i USA. Mellanböcker släpps oftast bara som e-böcker och är mest för fansens skull, för att väntan mellan de egentliga böckerna inte ska kännas så lång.

Mellanboken, *Falla sönder*, är berättad från Warners jag-perspektiv, och ger både nya insikter i händelser som sker i den första boken, samt sådant som komma skall i den andra boken. Bland annat får vi veta att mannen som Warner sköt var en hustrumisshandlare,⁷³ samt att den lille pojken Warner ville tvinga Juliette att röra enbart var en produkt av en simulator.⁷⁴ Mafi ger oss även en inblick i Warners invecklade och infekterade relation till sin far, något som sedan utforskas vidare i den andra boken och som även speglas i rubriken ovan, vilken är hämtad från Warners egen reflektion kring ondska.⁷⁵

Alla fans läste inte denna mellanbok. Den finns än så länge enbart som e-bok på originalspråket engelska, och i Sverige släpptes den exklusivt som vanlig bok i enbart hundra exemplar.⁷⁶ Av de som läste den var det dock tydligt att många Warner-hatare omvändes:

Jag gillade aldrig Warner när man såg honom ur Juliettes ögon, jag tyckte mest han var ond och osympatisk och allmänt galen och förstod inte alls vad alla andra tycktes se i honom. Men nu när jag fått se hur han tänker, hur han fungerar och fått veta lite mer om hans

⁷² Frequently Asked Questions u.å.

⁷³ Mafi 2012, kapitel 14.

⁷⁴ Mafi 2012, kapitel 15-16.

⁷⁵ Mafi 2012, kapitel 17: "Jag har börjat tro att den farligaste mannen på jorden är den som inte känner någon ånger. Den som aldrig ber om ursäkt och därmed aldrig söker förlåtelse. För i slutändan är det våra känslor som gör oss svaga, inte våra handlingar."

⁷⁶ Rädda mig inte 2012.

bakgrund så tycker jag plötsligt om honom. Det känns mer som om han har missförstått allting och som om alla har missförstått honom.⁷⁷

Och visst är det en helt annan bild av Warner som framträder. Det är fortfarande ingen ung man med hög moral vi har att göra med, men om mord kräver förklaringar och anledningar, får vi dem serverade här. Warner fascinerar av Juliette och vill hjälpa henne, men vill samtidigt använda henne för att slå tillbaka mot den värld som har behandlat dem båda illa.

Att fansen hade höga förväntningar på en annorlunda Warner i den nya boken blir tydligt. Särskilt att de förväntade sig någon form av romans med huvudpersonen Juliette:

I can't wait to see what happens with him in *Unravel Me* and I only hope that he can communicate these thoughts and feelings to Juliette and she can give him a chance (which he deserves, imo) because they have the potential to be an epic couple.⁷⁸

3.3.3. Warner som människa

I den andra boken möts Warner och Juliette på helt nya villkor. Nu är det han som är fängslad, tagen som gisslan av Omega Point, och Juliette tvingas till att spendera tid med honom för att få honom att berätta det hennes allierade behöver veta inför den stundande striden mot Återetablissemang.

Mycket har förändrats sedan deras senaste möte. De har båda insett att Warner är en av enbart två personer i världen som kan röra vid Juliette utan att komma till skada (den andra personen är Juliettes pojkvän Adam, som även är Warners halvbror). Dessutom har de blickat in i varandras inre och förflutna genom att Juliette har konfronterats med Warners pappa, och Warner har läst Juliettes hemliga dagbok.

I fångenskapen visar Warner upp en ny sida, och han bekänner även sin kärlek till Juliette, övertygad om att de två är menade för varandra. Att de är lika, de enda som kan förstå varandra. Dock gör han även klart att hon är den enda han kan tänka sig att visa någon medkänsla, och att han trots sitt hat mot fadern inte har någonting till övers för Omega Point. Han visar inte heller någon ånger när Juliettes vän Kenji får livshotande skador i samband med att Warner inser att han kan ta Juliettes förmåga och själv använda den på andra.

⁷⁷ Nella 2013.

⁷⁸ Mel 2013.

Ändå kan Juliette inte längre hata Warner, eftersom hon tycker sig ha sett den han skulle kunna vara. Rubriken ovan syftar på just det, att Juliette har sett Warner som människa, och att det både skrämmer och gör henne säker på att han kan förändras.⁷⁹

Om man ser till de blogg- och Goodreads-recensioner som går att hitta om andra boken, är det en övervägande majoritet som utser Warner till sin absoluta favoritkaraktär. De som redan älskade honom, älskar honom ännu mer. De som var tveksamma har övertygats. De som hatade honom har omvänts.

But seriously, hot *damn*, there is a whole lotta Warner in this book. If any of you who read this are still Team Adam, I'd genuinely be surprised because I've come to realize how... *boring* Adam is. And Warner in this book, oh God you guys, Tahereh Mafi really overdid it with him. He turned me into a. Freaking. Puddle. Every. Single. Time. I could not even handle it. If any of you teleported back in time and told Past Me that I was going to be Team Warner, I would've thought you were insane, because I remember how much I *hated* Warner when I first read Shatter me. (---) But come on, let's be honest. xD No way did anyone finish this book without having their breath taken away by Warner at least once.⁸⁰

På både officiella och inofficiella fansidor på Facebook finns fullt med kommentarer om hur mycket fansen älskar Warner, att de älskar honom på grund av hans komplexa personlighet, kärlek till Juliette och allt han säger till henne för att vinna henne, samt hur de hoppas på att han till slut ska bli tillsammans med henne.⁸¹

Allt Warner tidigare gjort tycks bortglömt, och det faktum att han fortfarande vidhåller att han inte bryr sig om någon annan än Juliette, verkar inte spela någon roll. Istället menar fansen att det är Warners pappa som är den sanne skurken,⁸² och att Warners kärlek till Juliette kommer att se till att han slutar på den goda sidan.⁸³ Dessutom är det uppenbart att Warner vinner popularitet mest för sina känslor för huvudkaraktären, samt för det sätt på vilket han uttrycker dessa känslor. Detta görs klart genom det faktum att fem av de tio populäraste citaten från boken är sådant som Warner säger till Juliette. Fyra av dem kommer från det beryktade kapitel 62 – som alla fans känner till som kapitlet då det ”hettar till” mellan Warner och Juliette – och ett av dem, citatet om att Warner vill vara Juliettes ”vän”, ligger på första plats.⁸⁴

⁷⁹ Mafi 2013, s. 204: ”Warner som människa skrämmer mig mer än någonting annat.”

⁸⁰ фгозеη 2013.

⁸¹ Ett exempel på en Facebook-sida som är helt dedikerad till Warner (och hans känslor för Juliette) är Warner&Juliette Shatter Me.

⁸² Jennifer 2012.

⁸³ caren 2013.

⁸⁴ Unravel Me Quotes u.å. Det är citatet som på svenska är följande: ”Jag vill vara vännen du blir hopplöst förälskad i. Vännen du tar i din famn och i din säng och in i den hemliga värld du håller inlåst i huvudet. (---) Jag vill vara din bästa vän i hela världen.” i Mafi 2013, s. 343.

3. 3. 4. Den Warner vi sympatiserar med

Vi konstaterade ovan att det är väldigt svårt att avgöra om Warner egentligen är ond. Han verkar inte vilja ont, men hans överlevnadsinstinkter tycks ständigt leda honom in på våldsamma och grymma vägar, och han visar aldrig någon ånger.

Känslorna för huvudpersonen Juliette visar oss dock en annan sida av Warner, en sida som är en av anledningarna till läsarnas sympati. De älskar att han älskar Juliette, hur han uttrycker sin kärlek till henne och väntar ivrigt på trilogins ännu ej utkomna avslutande del. Liksom ovan nämnt var det få som fortfarande kunde hata honom efter hans kärleksbekännelser i kapitel 62.

Fast även den Warner som fanns i den första boken, den som ännu inte bekant någon kärlek till Juliette, var omtyckt. Vad berodde det på?

Ett svar skulle kunna handla just om obegriplig kärlek. Att våldsamma och farliga män anses attraktiva av många kvinnor (och i det här fallet vågar jag mig på – utan att ha något egentligt belägg för det – gissningen att Mafis läsare främst är unga kvinnor) är ingenting nytt. Ann Heberlein skriver bland annat i *En liten bok om ondska* om de fall i verkligheten där fängslade män blivit överrösta av kärleksbrev från okända kvinnor. Varför kvinnorna vill bli älskarinnor till dessa män är svårt att svara på, men Heberlein hänvisar bland annat till den föreställning som många kvinnor har: att deras kärlek ska kunna omvända mannen och göra honom god.⁸⁵ Denna förklaring tycks heller inte omöjlig då referenser till Warners vackra yttre är ständigt återkommande.

Fast det mest omnämnda är ändå hans komplexa inre. På många ställen framställs han som Mafis bäst skrivna karaktär, just eftersom han är precis lika oförutsägbar som bara en riktig människa kan vara.

3. 4. Identifikation

Min hypotes i den här uppsatsen är att vi som läsare fattar sympati för onda karaktärer eftersom vi faktiskt identifierar oss med dem. Ovan har jag redogjort för var Warner egentligen ligger till på skalan över ont och gott, och jag har även försökt reda ut mer specifikt vad det är som fansen tycker så mycket om hos honom. Två av de viktigaste sakerna är i det här fallet Warners komplexitet och hans kärlek till Juliette. Fast varför är det just dessa två saker vi fastnar för?

Jag menar att det handlar om identifikation.

⁸⁵ Heberlein 2001, s. 260-261.

3. 4. 1. Warners komplexitet

När jag läser om Warner och märker hur mycket jag fastnar för honom som karaktär, tänker jag genast på Joanna Rubin Drangers förord till *Askungens syster*. Warner är en ung man som har vuxit upp i ett förstört samhälle. Som haft en våldsam pappa, och en sjuk mamma. Som varit tvungen att göra vad han kan för att överleva. Visst kunde han ha gjort valet att stå över allt hemskt han varit med om, kunnat låta det passera för att själv vara den bättre parten, men skulle detta vara realistiskt?

Warner vill inte vara ett offer. Han har kämpat för att nå till en position där han inte ska behöva känna sig rädd och maktlös någonsin igen. Han har byggt murar kring sig själv för att inte bli sårad, varken psykiskt eller fysiskt. Hellre än att själv bli sårad, sårar han andra. Han dödar hellre först, än riskerar att själv bli dödad. Han vet att den kyla och grymhet han uppvisar är det enda som håller honom trygg, men även vad som gör honom hatad.

Samtidigt är han en ung man som valde att stanna för att kunna hjälpa sin sjuka mamma. Som dödade mannen som stulit bröd eftersom denne egentligen var skyldig till att ha misshandlat sina barn och sin hustru, så svårt att hustrun förlorade det barn hon väntade. Som vill använda Juliettes kraft till onda syften, men även försöker lära henne att acceptera sig själv.

Warner är en karaktär som har så många olika sidor att det aldrig går att säkert veta var man har honom. Likt fallen med Bengt af Klintbergs hämnare går det inte att bortse från känslan av att någon form av rättvisa har skipats av att en man blir straffad för att behandla sin familj så illa. Dessutom kan dödsskjutningen av brödtjuven/misshandlaren ses som just som ett uttryck för personlig hämnd, med tanke på Warners egen bakgrund med den våldsamme fadern.

3. 4. 2. Warners kärlek till Juliette

Den absolut starkaste anledningen till Warners popularitet är hans kärlek till huvudpersonen Juliette. Deras relation är minst lika komplicerad som Warner själv, men det förändrar inte det faktum att Warner bryr sig om Juliette, skyddar henne även när hon har försökt döda honom, och till och med riskerar sitt eget liv för att rädda henne – alldeles efter att hon avvisat honom till förmån för den halvbror han hatar. Det är tydligt att de känslor han uppvisat när han är med henne är äkta, och att han, om än på sitt eget sätt, älskar henne.

Juliette verkar dessutom känna allt starkare för Warner. Genom särskilt den andra boken lär hon känna just denna sårbara sida hos Warner, och ser i den en chans för honom att förändras och välja andra vägar.

Kanske är det därmed inte så konstigt att majoriteten av de fans som inte älskat Warner sedan tidigare, älskar honom i och med att Juliette börjar tycka mer om honom. Sympatin för

Warner blir här ett exempel på den sympati som Martha C. Nussbaum talar om, när hon menar att vi känner för de karaktärer som vi älskar, och att vi oftast älskar de karaktärer som huvudkaraktären älskar.

I sitt eget exempel hämtat från Charles Dickens roman *David Copperfield*, pekar Nussbaum även på det faktum att David blir en karaktär som uppnår en sorts mänsklig helhet, just för att han är en blandning mellan den omoraliske Steerforth och den änglalika och moraliskt perfekta Agnes.

På samma sätt kan vi betrakta Juliette, som står mellan Adam och Warner. I valet mellan dem blir hon mänsklig. Utan Warner hade hon inte kunnat acceptera – för att använda ett av Circes begrepp – sina mörka skrymslen.

Genom kärleken till Warner kommer vi honom nära, och inser att han – trots sina fel – har någonting att lära oss. Inte minst om oss själva.

Återigen faller Yvonne Lefflers resonemang om de perfekta. För om Warner hade varit perfekt hade han kanske varit lika tråkig som den gode Adam. Adam, som Juliette älskar, men aldrig kan vara sig själv med.

4. Avslutning

I de två föregående kapitlen har jag undersökt och analyserat två fiktiva karaktärer från två olika amerikanska ungdomsbokserier. Jag har försökt ta reda på huruvida de är onda eller inte, varför de väcker sympati hos läsarna och om detta kan handla om identifikation.

I denna avslutande del kommer jag diskutera de två karaktärerna och föra in mina egna synpunkter, samt slutligen utreda om inledningens frågeställning och hypotes besvarats och befasts.

4. 1. Diskussion

När det gäller karaktärer så spännande och komplexa som Circe och Warner, skulle man egentligen kunna diskutera motiv, bakgrunder och handlingar i en oändlighet. Dock har jag valt att använda denna diskussion till att sammanfatta mina tankar kring båda karaktärerna, samt även belysa eventuella skillnader och likheter. För enkelhetens skull har jag delat upp diskussionen i tre: ondska, sympati, och identifikation.

4. 1. 1. Ondska

Både Circe och Warner är karaktärer som av många skulle betraktas som onda. I min analys av deras ondska valde jag att använda mig främst av de definitioner som John Kekes och Friedrich Nietzsche ställt upp. Både Kekes och Nietzsche visar på en, enligt min egen åsikt, annorlunda syn på ondska. Kekes får ondskan att framstå som någonting väldigt vardagligt och naturligt, någonting som skulle kunna utövas av vem som helst som inte tänker efter ordentligt. Nietzsche i sin tur, menar att ondskan inte ens finns. Istället är gott och ont bara de ord vi människor satt på kampen mellan de krafter som ständigt slåss om oss, och ömsom uppmuntrar, ömsom skrämmer oss, med vad som kan hända om vi släpper taget.

I min analys kom jag fram till att både Circe och Warner är karaktärer som drivs av egoism och sina känslor av otillräcklighet. De når på så sätt fram till två tredjedelar av Kekes definition av en ond människa. Samtidigt har jag svårt för att se att egoism och otillräcklighet kan göra en människa ond. Den egoism och otillräcklighet som Circe och Warner känner, och det faktum att de har valt sig själva före andra, är ingenting som känns främmande. Tvärtom kan jag känna igen mig själv. Vem har inte någon gång gjort någonting för egen vinning? Vem har inte någon gång känt hur fruktansvärt det är att inte räcka till, inte duga, och önskat att det gick att göra någonting åt det?

Både Circe och Warner är maktlösa, desperata människor som hoppas på någon form av hämnd på de som svikit dem. Jag förstår Circes kamp för oberoende, hennes heta önskan om att få styra över sitt eget öde. Jag förstår Warners hat mot den fruktansvärda fadern, och hoppas innerligt på att han kommer att ge igen ordentligt i trilogins sista del.

Samtidigt påminns jag om Ann Heberleins tydliga anmärkning om att det aldrig finns några ursäkter till att utsätta någon annan för ondska. Bara för att vi kan förklara en människas onda handlingar med exempelvis svek eller en tragisk barndom, är det inte detsamma som att säga att den onda handlingen inte väger lika tungt.

Varken Circe eller Warner är födda onda, den ondska de utövar är inte en del av dem. Det är de handlingar de anser nödvändiga som resulterar i ondskan. Den är ett nödvändigt ont, men alltså just ett ont. Ett ont som skadar andra. Som Mary. Som brödtjuven, och Adam. Men bara för att jag förstår dem, kan inte detta innebära att deras handlingar blir moraliskt likgiltiga. Snarare borde det egentligen vara värre. För Circe och Warner är kanske desperata, men de är också intelligenta och beräknande karaktärer som är väl medvetna om de konsekvenser deras handlingar kan få. Just denna medvetenhet är skrämmande. Den innebär att de skulle kunna ha gjort andra val. Det gör de inte.

Jag slås även av den möjlighet som ligger i Helen Anderssons uttalande om litteratur och etik, nämnt i denna uppsats inledning. Andersson argumenterar för att det avstånd som finns mellan läsaren och fiktionen gör att vi kan förstå och förlåta karaktärer på ett sätt som vi kanske aldrig hade gjort om vi hade mött dessa i verkligheten. Kanske är anledningen till förståelsen för Circes och Warners ondska just den att vi vet att vi aldrig skulle behövas konfronteras med den själva?

Någonting som är väldigt intressant är även det faktum att Circe tycks vara skriven som en dionysisk karaktär, medan Warner balanserar och både vill och skräms av att släppa den apolloniska kontrollen. Jag fascineras av Nietzsches idé om att gott och ont egentligen inte finns, även om jag kanske inte är beredd att hålla med honom. Allra mest lockas jag ändå av hans idé om den dionysiska kraften, som är mörk och destruktiv men även vår källa till kreativitet och lycka. På många sätt är det för mig även en beskrivning av världen i sig. Som besitter så mycket hemskt och ont, men också får oss att tänka och känna, och uppleva gott.

Kanske är det just det som är anledningen till att vi skapar ”monster” som Circe och Warner. För att de kan visa oss att vi måste leta i våra mörka skrymslen. Att vi måste våga släppa fram vår kraft för att kunna möta oss själva och se det som är gott.

För att vi i mötet med dem inte bara blir de vi ska vara, utan snarare blir de vi är.

4. 1. 2. Sympati

Oavsett om de räknas som onda eller inte, har Circe och Warner visat att man kan göra hemska saker och ändå vinna sympati. Kanske just för att vi får den där unika inblicken i de intentioner vi aldrig annars får ta del av. I min analys konstaterar jag att Circe vinner sympati främst som sitt kloka alter ego Miss Moore, där hon blir ett exempel på en stark kvinna som går emot samhällets förväntningar och såväl vågar vara sig själv som uppmuntrar sin omgivning till att göra detsamma. Även som Circe gör hon detta, om än på ett sätt som är aningen mer extremt. Med Warner är det dock mindre hans person och mer hans kärlek till Juliette som vinner honom mest sympati.

Här kan vi se en avgörande skillnad mellan vad som lockar med de båda karaktärerna. Medan Circe är populär på grund av sitt oberoende, blir Warner populär när han visar just hur beroende han är av Juliette.

Är detta ett tecken på vad vi själva önskar oss? Att vi som läsare önskar oss just det oberoende som Circe söker? Att vi vill ha en partner som ser oss som meningen med livet?

Det finns även en spännande genusaspekt i det faktum att Circe och Warner mottas så olika. Circe beundras som Miss Moore, men förlorar en del av sin popularitet när hon avslöjas som Circe. Hade vi upplevt Circes önskan om makt och revansch lika radikal om hon hade varit en man? Hade hon ens behövt göra det hon gör om hon hade varit en man? Troligen inte. 1800-talets England var männens värld, och kvinnornas uppgift var just att vara perfekta hustrur och mödrar. Den som önskade något mer än så, var likt Circe tvungen att ta det. Och det var inte uppskattat av vare sig män eller andra kvinnor. Det var en tid då man skulle finna sig i sin plats, och inte önska sig något mer. Circe bryter gång på gång mot reglerna, och blir därmed både någon vi beundrar och någon som skrämmer oss. För hon är verkligen inte alls vad vi förväntar oss av en internatskolad viktoriansk kvinna.

Samtidigt är kanske Warner exakt vad vi förväntar oss. Han är hemsk, och snygg. Han är en typisk ”bad boy”. För trots att Juliette hatar honom, kan hon inte låta bli att lägga märke till att han är vacker. Och det kan inte läsarna heller. Liksom tidigare nämnt blir han ett utmärkt exempel på en av dessa män som kvinnor hoppas på att kunna förändra och rädda från det onda. Men vad hade hänt om Warner hade varit i sin pappas ålder? Vad hade vi då tyckt om hans känslor för Juliette? Eller om han hade varit fruktansvärt ful och motbjudande? Hade vi då ens velat försöka se förbi hans hemska beteende?

Betyder det då att sympatin även beror på kön? Att vi sympatiserar olika med kvinnor än med män, och tvärtom? Det är en fråga jag inte vågar svara på, men finner väldigt intressant och viktig.

4. 1. 3. Identifikation

Min hypotes för den här uppsatsen handlade om att jag personligen tror att sympatin för dessa onda karaktärer beror på att vi kan identifiera oss med dem. Att vi är trötta på det perfekta och istället vill se mänskliga karaktärer som begår misstag och gör fel – precis som vi gör.

Om man ser till både Circe och Warner, och inte minst hur deras karaktärer hjälper huvudpersonerna att förstå sig själva och komma till sin rätt, är detta inte någonting som känns särskilt främmande. Personligen kan jag verkligen känna mer för Circe och Warner just på grund av att de gör fel, för att de önskar sig mer men inte vet hur de ska bete sig för att få det. För att de är sårbara, men inte vill visa det. För att de har blivit svikna av livet och vill ge igen. Jag kan känna igen mig i deras reaktioner, och precis som Joanna Rubin Dranger försöker förklara i sitt eget fall med Askungen och hennes systrar, förstår jag Circe och Warner så mycket mer än jag tror att jag hade gjort om de bara hade låtit alla oförrätter passera.

De är mänskliga. De har både goda och onda sidor. De är precis som vi.

4. 2. Slutsatser

Då samtidskulturen på många sätt reflekterar den tid vi lever i och ofta är en kommentar eller till och med en plattform för en slags inofficiell diskussion om problem eller företeelser omkring oss, var mitt syfte med den här uppsatsen att undersöka på vilket sätt mitt material speglar den syn på ondska, samt ondskefulla människor och handlingar som verkar dominera idag. Jag gjorde detta utifrån följande problemformulering: **Varför fattar vi sympati för osympatiska eller rentav onda fiktiva karaktärer?**

Jag lade dessutom fram en hypotes om att nyckeln till denna sympati handlade om identifikation.

Nedan kommer jag att redogöra för mina slutsatser.

4. 2. 1. Varför fattar vi sympati för osympatiska eller rentav onda fiktiva karaktärer?

Om vi ska börja med att väldigt enkelt svara på ovanstående fråga, så går nog svaret att dela just i tre:

Först och främst, för att det är väldigt svårt att avgöra vem som verkligen kan räknas som ond. Så många olika faktorer spelar in för att utgöra en människa. Även de onda sidorna. Och när Kekes och Nietzsche får bestämma är linjerna inte lika enkla att dra.

För det andra, för att dessa karaktärer, till skillnad från exempelvis den genomsnittlige protagonisten, gör fel. De begår misstag. De gör kanske till och med medvetet fel. Har vi inte alla gjort det? Eller velat göra det?

Slutligen, för att de är precis som oss eller kanske aningen sämre. För att vi kan identifiera oss med dem. För att de får oss att känna att det är okej att vara som vi är, och kanske till och med får oss att må bättre för att vi åtminstone inte är lika hemska som de är.

Sammanfattningsvis, att vi fattar sympati för dem vi identifierar oss med. För att vi alla beter oss illa ibland, och behöver se att vi inte är ensamma om det. För att vi har insett att vi inte är perfekta, och vill veta om det är okej.

Vad säger då detta om den syn på ondska, ondskefulla människor och handlingar som dominerar idag?

En sådan fråga är naturligtvis svår att besvara med säkerhet, men utifrån mitt material och de undersökningar och analyser som har gjorts i denna uppsats, skulle jag anse det rimligt att dra slutsatsen att vår syn på ondska är betydligt mer flytande idag än den tidigare har varit. Det är inte längre lika självklart för oss vem som är ond och vem som är god. Kanske går Nietzsche och Circe aningen för långt när de menar att ondskan inte finns, men samtidigt visar de på att ondskan inte är så enkel. Gott och ont traditionellt har varit frågor och definitioner som trots allt betraktats som enkla och självklara. Antingen gör du gott, eller så gör du ont. Den dragna linjen mellan rätt och fel har varit relativt tydlig.

Jag skulle vilja säga att detta ”antingen eller” är på väg bort. Vi har insett att frågorna om gott och ont, likt så mycket annat, är betydligt mer komplicerade än så. Även nittonåringar som väljer att skjuta brödtjuvar i huvudet kan bli förälskade. Även den klokaste och mest beundransvärda av lärarinnor kan vara beredd att förråda för att ta makten över det egna livet.

Istället är vi kanske mer benägna att vilja förstå. Att försöka bortse från det hemska och söka svaret på frågan om varför. Varför en ond handling begicks. Varför en människa ses som ond. Kan en människa vara ond och ändå ha goda sidor? Kan en människa vara både ond och god samtidigt?

Vi har alltid varit medvetna om en sådan enkel sanning som att historiens vinnare är hjältar och förlorarna skurkar. Kanske är det ibland så det är, även här och nu. Kanske handlar ondska lika mycket om faktiska fasansfulla handlingar, som om perspektiv. Och kanske är vi mer benägna idag att se bortom vårt eget perspektiv. Särskilt när vi ser att den som har klassats som skurk även har förmågan att ge oss värdefulla råd när vi står ensamma, och kan få oss att älska oss själva när vi tror att vi inget annat är, än värdelösa monster.

4. 3. Avslutning

I denna uppsats har jag undersökt frågan om varför vi som läsare fattar sympati för ondskefulla fiktiva karaktärer, samt vad detta säger oss om vår syn på ondska idag. Jag har även fört fram frågan om identifikation som en nyckel till det faktum att vi ser mer och mer av dessa omoraliska men ändå populära karaktärer för varje dag som går.

Circe och Warner är två karaktärer som har varit väldigt spännande att arbeta med, men de är långt ifrån de enda karaktärerna av sitt slag och det hade varit intressant att se vad en än mer omfattande studie med fler karaktärer hade kunnat visa på. Det hade även varit fascinerande att undersöka skillnaden mellan de onda karaktärer som vinner sympati och de som inte gör det. Hur kommer det sig till exempel att ingen (eller åtminstone ytterst få) hejar på Voldemort i Harry Potter-böckerna?

Vidare tror jag att populärkulturen, och särskilt den som dominerar idag med just dessa komplexa karaktärer, kan säga oss väldigt mycket om var vi står idag, vad vi är beredda att acceptera och säga ja och nej till. Vad vi vill och inte vill förstå.

För det finns gott och ont i alla. Mer eller mindre. Vad vi inte får glömma är just Circes mörka skrymslen. Energin som bor inom oss och skrämmer oss med sin våldsamma kraft. Först när vi känner oss själva utan och innan, även det som skrämmer och får oss att göra hemska saker, kan vi bli oss själva.

Först då visar vi att vi är mänskliga.

5. Litteraturförteckning

Skönlitterära böcker

- Bray, Libba. 2009. *Längtans rike*. Stockholm: B. Wahlströms Bokförlag.
- Bray, Libba. 2008. *Upprorsänglar*. Stockholm: B. Wahlströms Bokförlag.
- Bray, Libba. 2007. *Ögat över månskäran*. Stockholm: B. Wahlströms Bokförlag.
- Dranger, Joanna Rubin. 2006. *Askungens system*. Stockholm: Bonnier Pocket.
- Mafi, Tahereh. 2013. *Rädda mig ~~inte!~~*. Stockholm: B. Wahlströms Bokförlag.
- Mafi, Tahereh. 2011. *Rör mig ~~inte!~~*. Stockholm: B. Wahlströms Bokförlag.

Facklitteratur

- Andersson, Helen. 1998. *Det etiska projektet och det estetiska: Tvärvetenskapliga perspektiv på Lars Ahlins författarskap*. Stockholm/Stehag: Bruno Östlings Bokförlag Symposion.
- Andersson, Helen. 2005. "Rätt kött och tillagat: Monster i amerikansk skräckfilm." I *Film och religion: Livstolkning på vita duken*, red. Tomas Axelson och Ola Sigurdson, 243-265. Örebro: Bokförlaget Cordia.
- Heberlein, Ann. 2011. *En liten bok om ondska*. Stockholm: Bonnier Pocket.
- Kekes, John. 1990. *Facing Evil*. Princeton: Princeton University Press.
- af Klintberg, Bengt. 1996. "Why are there so many modern legends about revenge?" I *Contemporary Legend: A Reader*, red. Gillian Bennett och Paul Smith, 261-266. New Perspectives in Folklore Volume 4. New York: Garland Publishing, Inc.
- Leffler, Yvonne. 2001. *Skräck som fiktion och underhållning*. Lund: Studentlitteratur.
- Nietzsche, Friedrich. 2000. *Samlade skrifter Band 1: Tragedins födelse och Filosofin under grekernas tragiska tidsålder*. Stockholm/Stehag: Bruno Östlings Bokförlag Symposion.
- Nussbaum, Martha C. 1990. *Love's Knowledge: Essays on Philosophy and Literature*. New York: Oxford University Press.

E-böcker

- Mafi, Tahereh. 2012. *Falla sönder*. Stockholm: B. Wahlströms Bokförlag.

Bloggar

Midnyte Reader. 26 mars, 2012. "A Great and Terrible Beauty." *Midnyte Reader: Just one more page...* <http://www.midnytereader.com/2012/03/great-and-terrible-beauty.html> (Hämtad 2013-11-17).

Nella. 8 januari, 2013. "Falla Sönder av Tahereh Mafi." *Nellas Bokplanet: En värld av galenskaper.* <http://nellasbocker.blogspot.se/2013/01/falla-sonder-av-tahereh-mafi.html> (Hämtad 2013-11-21).

Goodreads

"A Great and Terrible Beauty Quotes." u.å. Goodreads. <http://www.goodreads.com/work/quotes/2113193-a-great-and-terrible-beauty> (Hämtad 2013-11-17).

"Rebel Angels Quotes." u.å. Goodreads. <http://www.goodreads.com/work/quotes/1696926-rebel-angels> (Hämtad 2013-11-17).

"Unravel Me Quotes." u.å. Goodreads. <http://www.goodreads.com/work/quotes/18276967-unravel-me> (Hämtad 2013-12-16).

caren. 9 oktober, 2013. Goodreads. <http://www.goodreads.com/review/show/263546762> (Hämtad 2013-12-16).

гяозеη. 19 juni, 2013. Goodreads. <http://www.goodreads.com/review/show/243431325> (Hämtad 2013-12-16).

Jennifer. 21 augusti, 2012. Goodreads. <http://www.goodreads.com/review/show/265314270> (Hämtad 2013-12-16).

Jessie. 26 april, 2013. Goodreads. <http://www.goodreads.com/review/show/237686324> (Hämtad 2013-11-20).

Mel. 13 april, 2013. Goodreads. <http://www.goodreads.com/review/show/409059879> (Hämtad 2013-11-28).

Stephanie. 4 december, 2013. Goodreads. <http://www.goodreads.com/review/show/15714062> (Hämtad 2013-11-19).

Stevie. 1 november, 2008. Goodreads. <http://www.goodreads.com/review/show/9572879> (Hämtad 2013-11-19).

Facebook

Rädda mig inte. 20 december, 2012. Rädda mig inte. Facebook. <https://www.facebook.com/normiginte/posts/440517466003861> (Hämtad 2013-12-16).

Warner&Juliette Shatter Me. Facebook. <https://www.facebook.com/pages/WarnerJuliette-Shatter-Me/331065613705985?fref=ts> (Hämtad 2013-12-16).

Övriga hemsidor

"Frequently Asked Questions." u.å. Tahereh Mafi – young adult author. Tahereh Mafi. <http://www.taherehbooks.com/#!faq> (Hämtad 2013-11-21).

Dunnwind, Stephanie. u.å. "A Great and Terrible Beauty." *Commonsense media*. <http://www.commonsemmedia.org/book-reviews/a-great-and-terrible-beauty> (Hämtad 2013-11-19).